

ПРИРАЧНИК
ЗА РАНО ОТКРИВАЊЕ НА
СЛУЧАЕВИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУГЕ
за
ТРУДОВИ ИНСПЕКТОРИ

Европска Унија

НАЦИОНАЛНА КОМИСИЈА ЗА БОРБА ПРОТИВ
ТРГОВИЈА СО ЛУГЕ И ИЛЕГАЛНА МИГРАЦИЈА

Меѓународна организација за миграции

**ПРИРАЧНИК ЗА РАНО ОТКРИВАЊЕ НА
СЛУЧАЕВИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ
за
ТРУДОВИ ИНСПЕКТОРИ**

Скопје, Јули 2010

**Издавач: Мeѓународна Организација за
Миграции (ИОМ) Мисија во Скопје**

Подготвен од: **Мeѓународна Организација за
Миграции**

**Донче Бошковски
Angela Mackay
Ивона Закоска Тодоровска**

и

**Министерство за Труд и Социјална
Политика
Државен Инспекторат за Труд**

**Злате Стојановски
Ангел Стаменковски
Димче Гроздановски**

2

“Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на оваа публикацијата е одговорност на авторите и на никаков начин не ги рефлектираат гледиштата на Европската Унија.”

Содржините во публикацијата се одговорност единствено на авторите и не треба да се смета дека ги рефлектираат официјалните ставови на Меѓународната организација за миграции – ИОМ.

Вовед

Современите форми на принудна работа, вклучувајќи ја и трговијата со луѓе, често се сметаат за криминални прашања кои се надвор од обемот на работа на трудовите инспектори. Овој прирачник објаснува зошто принудната работа е релевантна материја за трудовите инспектори, како истата може да се открие и при тоа да се дејствува, и зошто е потребна блиска соработка помеѓу трудовите инспектори и другите државни и недржавни актери.

Принудната работа и трговијата со луѓе претставуваат грубо прекршување на човековите права и правата на работникот, а истите генерираат огромен профит и обично се поврзани и со други илегални активности.

Преку извршувањето на својата задача на вршење инспекција на работните простории во поглед на здравствените и безбедносните услови како и проверка на илегални вработувања, трудовите инспектори можат да одиграат клучна улога во откривање на случаи на принудна работа и трговија со луѓе. Преку навремена соработка со институциите кои го спроведуваат законот, тие можат да придонесат за детекција и прогон на криминалците.

Принудната работа е глобален проблем, проблем со кој многу нации неодамна почнаа да се справуваат. Принудната работа како резултат на трговија со луѓе е особено штетна и високо инвазивна појава, која се потхранува од надежите и соништата на милиони луѓе – жени, мажи и деца. Потребно е да се вложат глобални напори за борба против оваа појава која е античка по својата практика, а модерна по последните форми кои ги поприма, распламтена од економската миграција и притисоците на глобализацијата.

Цел

Оваа брошура има за цел да ги запознае трудовите инспектори со темите трговија со луѓе и принудна работа преку нивно информирање за најчестите форми на експлоатација и да пружи насоки за процесот на идентификација на делата како и да утврди кои последователни активности треба да се превземат.

Таа обезбедува информации за измамнички и насилни начини на регрутирање, како и за социјално-економските фактори кои ја потхрануваат трговијата со луѓе. Исто така ја зголемува свеста меѓу инспекторите на труд за индикаторите кои можат да укажат на постоење на состојби на трудова експлоатација, а дава и преглед на улогата што инспекторите треба да ја имаат во сузбибањето на принудната работа и заштитата на жртвите на трговијата со луѓе.

Оваа брошура ја објаснува значајната улога на трудовите инспектори во фазата на откривање на можни ситуации на трговија со луѓе со цел трудова експлоатација и на кој начин навременото разоткривање може да доведе до правилна идентификација и соодветна реакција. Општо кажано, инспекторатот за труд има клучна улога во спроведувањето на трудовите стандарди, вклучувајќи го тутка и укинувањето на принудната работа која се јавува како резултат на трговијата со луѓе на меѓународно, национално или регионално ниво.

Како да ја користите оваа брошура

4

Оваа брошура е замислена како прирачник кој ќе ја насочува Вашата работа при идентификацијата и сузбибањето на трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација во скlop на извршување на вашите секојдневни обврски.

Брошурата Ви ги дава сите потребни податоци во врска со:

- правните основи во домашното законодавство кои ја регулираат улогата и обврските на инспекторатот за труд, вклучувајќи ги и релевантните меѓународни правни норми,
- дефинициите и елементите на кривичните дела од областа на делувањето на инспекторите на труд, а во врска со трговијата со луѓе,
- најчести индикатори кои укажуваат на можно постоење на трговија со луѓе со цел трудова експлоатација,¹
- начинот на постапување и однесување со претпоставените жртви,
- споделува со Вас и добри практики и препораки кои можете да ги примените во Вашата секојдневна работа.

¹ Општи индикатори за трговија со луѓе; резултати од Делфи симуација спроведена од страна на МОТ и Европската Комисија; март 2009, прикажано во Анекс 2 кон оваа брошурка

Овој прирачник може да биде користен заедно со прирачникот на Меѓународната Организација на Трудот (МОТ) “**Принудна Работа и трговија со луѓе: прирачник за трудови инспектори**”².

МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ, НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО И ПОСТАПКИ

- Универзалната Декларација за Човекови Права – членови 4, 23 и 24
- Меѓународниот Пакт за граѓански и политички права – член 8
- Меѓународниот Пакт за економски, социјални и културни права – членови 6 и 7
- Конвенција за правата на детето – член 32
- Конвенцијата на Меѓународната Организација на Трудот (МОТ) за принудна работа, 1930 (бр.29)
- Конвенцијата на МОТ за трудова инспекција (во индустријата и трговијата), 1947 (бр.81)
- Конвенцијата на МОТ за укинување на принудната работа, 1957 (бр.105)
- Конвенцијата на МОТ за трудова инспекција (во земјоделството), 1969 (бр.129)
- Факултативниот Протокол на Обединетите Нации за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, како дополнување на Конвенцијата на Обединетите Нации против меѓународниот организиран криминал (2000)
- Одлука на ОБСЕ бр.577 – Акционен План за борба против трговијата со луѓе
- Одлука на ОБСЕ бр.14/06 – Зголемување на напорите за борба против трговијата со луѓе, вклучувајќи и работна експлоатација, преку сеопфатен и проактивен пристап
- Конвенција на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе
- Членовите 166, 418-а, 418-б, 418-в and 418-г од Кривичниот Законик (КЗ)
- Закон за инспекција на трудот (ЗИТ)
- Закон за инспекциски надзор (ЗИН) – ќе се применува од 01.01.2011

² МОТ, Принудна работба и трговија со луѓе: прирачник за трудови инспектори, Меѓународна Организација на Трудот, Женева, 2008

- Закон за работни односи (ЗРО)
- Закон за вработување и работа на странци
- Закон за безбедност и здравје при работа
- Закон за агенциите за привремено вработување
- Закон за евиденциите од областа на трудот
- Стандардни оперативни процедури за постапување со жртвите на трговија со луѓе
- Општ колективен договор за стопанството
- Граѓански колективни договори

Извадоци од релевантните конвенции и кривично-правни дефиниции се прикажани во Анекс 1 кон оваа брошура.

УЛОГАТА НА ИНСПЕКТОРАТОТ ЗА ТРУД

6

Во поглед на постапувањето против принудната работа и трговијата со луѓе, на инспекторите на труд честопати им недостига јасен мандат. Тоа е бидејќи во многу земји, вклучувајќи ја и нашата, принудната работа и трговијата со луѓе се кривични дела за кои првенствено истрагата ја спроведува Министерството за внатрешни работи, а од друга страна, системот на инспекција на трудот не ги покрива и неформалните сектори на работа во кои постојат тенденции на присилна работа, вклучувајќи ја тука и нашата држава (земјоделство, домашни работи и др.).

Трите клучни оперативни функции на инспекторите на труд, кои се од значење за справувањето со и глобалната борба против принудната работа и трговијата со луѓе, се:

- **Обезбедување доследна примена на националното законодавство**

Согласно Законот за инспекција на трудот (ЗИТ), улогата на инспекторот е да осигура дека работодавачот соодветно ги применува законите и подзаконските акти од областа на работните односи, вработувањето и заштитата при работа, како и да врши надзор над примената на општиот колективен договор, граѓанските колективни договори, договорите за работа и други релевантни акти (член 1 ЗИТ).

Со цел да обезбеди доследна примена, инспекторите го набљудуваат и мониторираат нивото на усогласенот на актите и процедурите на работодавачите во различни сектори од

економската дејност. Доколку работодавачот не постапува во согласност со законските прописи, инспекторот може да го предупреди и да му укаже на пропустите со цел истите да ги отстрани во определен рок, а во посериозни случаи како крајна мерка инспекторот може да примени и санкции.

- **Совети и информации**

Инспектори на трудот можат да го искористат своето знаење и стручност со цел да помогнат при решавањето на проблемите на работниците со кои се запознаваат при спроведувањето на инспекцискиот надзор или други проблеми за кои дознаваат преку контактите со синдикатите и здруженијата на работодавачите. Инспекторите може и треба да ги советуваат странките и да спроведуваат информативни кампањи, како и да ги споделуваат добрите практики.

- **Превенција**

При вршењето на инспекцискиот надзор инспекторот првенствено врши превентивна функција, а изрекува инспекциски мерки и санкции тогаш кога со превентивната функција не може да се обезбеди целта на надзорот. (чл. 11 ЗИН)

7

Инспекторите на труд преземаат мерки за зголемување на свеста и заштита на работниците преку директни контакти со нив за време на инспекциските посети и ширење на информации. Информирањето на работниците за нивните права е значајна стратегија за превенција и заштита од трговија со луѓе со цел трудова експлоатација.

ДОБРА ПРАКТИКА:

Државниот Инспекторат за труд испечати две брошури од областа на нивната надлежност:

- **Правата и обврските на работодавачите и вработените од областа на работните односи**
- **Правата и обврските на работодавачите и вработените од областа на безбедноста и здравјето при работа**

Овие информативни брошурки се дистрибуираат до сите организации на работниците и работодавачите, како и до самите работодавачи.

РЕПОРАКИ:

- Инспекторите на труд мора да бидат проактивни во делот на превенција на трговијата со луѓе и континуирано да им доставуваат на работодавачите и нивните организации информации во форма на памфлети или брошури во однос на правата и обрските кои произлегуваат од ратификуваните меѓународни договори и националното законодавство
- Изгответе и испечатете информативни превентивни брошури чија целна група ќе бидат вработените и потенцијалните работници и дистрибуирајте ги до синдикатите, центрите за социјална работа, агенциите за вработување и НВО секторот.

ШТО Е ПРИНУДНА РАБОТА

8

Една од клучните улоги на инспекторатот за труд е идентификување и постапување по случаите на принудна работа, преку спроведување на инспекции на лице место кај работодавачите и на работните места на работниците. Затоа првиот аспект на кој треба да се внимава е постоење на соодветно разбирање и познавање на феноменот принудна работа и нејзините карактеристики.

Дефиницијата за принудна работа потекнува од Конвенцијата на МОТ за принудна работа бр.29 (1930). Членот 2(1) од конвенцијата ја дефинира принудната работа како:

Која било работа или услуга, која се изнудува од било кое лице под закана од каква било казна, за која самото тоа лице се нема пријавено на доброволна основа.

Природата на односите помеѓу работодавачот и лицето кое е принудено да работи е клучна за дефинирање на принудната работа. Два основни елементи треба да бидат земени во

предвид: прво, дека работата или услугата е дадена под закана или како казна, и, второ, дека работата е спроведена на недоброволна основа.³

Дефиницијата покрива сплет на околности во кои лицето е принудено да работи против својата волја, или кога работникот не е во можност да го напушти работното место бидејќи платата му е задржувана од работодавачот во еден продолжен временски период, или кога неговите/нејзините документи за идентификација му/и се задржани од страна на работодавачот. Значајно е да се прави разлика помеѓу оваа категорија на работници и оние работници кои мораат да останат на работното место поради економски причини (но се слободни да заминат во било кое време), бидејќи при постоење на ситуација во која е вклучена втората категорија на работници, истата нема да биде разгледувана како ситуација на принудна работа.

Уште повеќе, дефиницијата во Протоколот на Обединетите Нации за спречување, сузбибање и казнување на трговијата со луѓе е поставена мошне широко од аспект на опсегот на примена, имајќи во предвид дека истата, покрај сексуалната експлоатација, намерно јавува и трудовата експлоатација како една од целите на трговијата со луѓе.

Нашиот Кривичен Законик ги прифаќа и соодветно инкорпорира меѓународните стандарди, со што ја вклучува принудната работа во членот 418-а како цел на експлоатација кај трговијата со луѓе. **Сепак, домашното законодавство не дава подетално објаснување ниту дефиниција на принудната работа, така што меѓународните дефиниции кои се презентирани соодветно се применуваат и во националните услови.**

Елементи на дефиницијата за принудна работа

1. **"Која било работа или услуга"** ги опфаќа сите видови на работа, вработување или занимање. Домашната работа и слугување, иако во голем број случаи не се опфатени со трудовите законодавства, исто така е вклучена во оваа дефиниција.
2. **"Секое лице"** се однесува не само на возрасни лица, туку и на деца, на домашни и на странски државјани.

³ Извештај на Специјалниот извештајач за современи форми на ройство, вклучувајќи ѝ и причините и последиците, Gulgara Shahinian; UN Doc A/HRC/12/21, с.п.9

3. "Под закана од казна" се однесува на разните форми на принуда, како што се заканите, насилиство, задржување на документи за идентификација, ограничување на слободата на движење или неисплаќање на платите.
4. "Доброволност" се однесува на постоење на согласност на работникот да влезе во конкретен работен однос, како и постоење на слободна волја да ја повлече дадената согласност. Доколку работодавачот или трговецот кој регрутира секористел со методи на измама или принуда, согласноста станува беспредметна.

ШТО ПРЕТСТАВУВА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ

Трговијата со луѓе е искористување на лицата како работна сила со употреба на несоодветни средства и методи, како што се присила, измама или изнуда, а со цел нивно експлоатирање.⁴

10 Трговијата со луѓе резултира со кршење на човековите права и присилна експлоатација на жртвата без нејзина согласност. Тргувачите ги регрутираат, транспортираат и користат жртвите со единствена цел за нивна **континуирана експлоатација заради лична и финансиска добивка**. Експлоатацијата вклучува, општо земено, експлоатација заради проституција или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропството, слугување или отстранување на човечки органи.

Кривичноот феномен описан погоре е соодветно инкриминиран во домашниот Кривичен Законик преку следните кривични дела – трговија со луѓе (чл.418-а), организирање на група и поттикнување на извршување на делото трговија со луѓе (чл.418-в) и трговија со малолетно лице (418-г).

Трговијата со луѓе може да се случи со преминување на државните граници, како и внатрешно, во рамките на нашата

⁴ Протокол на Обединетите Нации за сречување, сузбивање и казнување на тирговијата со луѓе, особено жени и деца, како дополнување на Конвенцијата на Обединетите Нации прашив меѓународниот организиран криминал (2000), чл. 3(а)

држава. Жртвите може да бидат од регионот, меѓутоа може да бидат и од далечна земја или пак наши државјани кои се внатрешно тргувани.

Запомнете: Внатрешната трговија со луѓе во рамките на нашата држава е во потојан пораст и е многу потешка за разоткривање и докажување.

Значењето на борбата против трговијата со луѓе

Трговијата со луѓе е глобален проблем. Се смета дека претставува кривично дело против човештвото. Трговијата со луѓе ги уништува животите на голем број мажи, жени и деца.

Секоја земја во светот е погодена од криминалот трговија со луѓе. Голем предизвик за сите земји, богати и сиромашни, е да ги разоткријат криминалците кои експлоатираат очајни луѓе и да им помогнат и да ги заштитат жртвите на трговијата со луѓе.

Во државата, жртвите на трговија со луѓе се регрутираат, транспортираат и транзитираат во други земји на дестинација со цел нивна експлоатација, но тие исто така се експлоатираат и во рамките на нашата територија.

Како лица кои меѓу првите излегуваат на увид, инспекторите на труд, кога вршат инспекциски надзор, можат значително да придонесат во борбата против трговојата со луѓе и да ја олеснат помошта за жртвите.

Тие исто така можат да помогнат во превенцијата и спречувањето на извршување на ваквите кривични дела, како и да им помогнат на потенцијалните жртви преку спречување на нивна натамошна виктимизација.

Затоа: Преземете дејствија и никогаш не ги игнорирајте знаците кои укажуваат дека во конкретниот случај можеби станува збор за трговија со луѓе.

**ЗАПОМНЕТЕ – Вие можеби сте единствената шанса
што жртвата ја има!
Искористете ја надлежноста и средствата што Ви се
дадени со закон за борба против криминалците!**

КОИ СЕ ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ СО ЦЕЛ ТРУДОВА ЕКСПЛОАТАЦИЈА

Трговците ги **мобилизираат** своите жртви на одредени начини **преку одредени средства** со намера да ги **експлоатираат**. Сите **три фази** мора да бидат присутни и меѓусебно поврзани за да постои трговија со луѓе со цел трудова експлоатација.

АКТИВНОСТ	ПРЕКУ УПОТРЕБА НА	СРЕДСТВА СО НАМЕРА ЗА	ЕКСПЛОАТАЦИЈА
<ul style="list-style-type: none">• Регрутација• Транспорт или трансфер• Прием		<ul style="list-style-type: none">• Закана за употреба на сила• Киднапирање• Присила• Измама• Изнуда• Злоупотреба на моќ• Злоупотреба на позиција на ранливост	<ul style="list-style-type: none">• Принудна работа или услуги• Ропство или практики сплични на ропството (пр. Домашно слугување)• Питачење и ситни кражби

Забелешка: некои од жртвите на трговијата со луѓе можат на почетокот да дадат согласност, но од аспект на домашното законодавство, согласноста на жртвата на трговија со луѓе за експлоатирачки цели не е од значење за постоењето на кривичното дело (чл.418-аст.5 од КЗ). Затоа, согласноста како таква нема никакво влијание врз мерките и активностите што се преземаат од страна на полицијата или инспекторатот.

НАДВОР ОД ДОФАТ:

**Една од потешкотите присузбивањето на принудната
работа која се јавува како резултат на трговијата**

со луѓе е тоа што ваквата работа најчесто се врши во неформалниот сектор. Во многу земји законот пропишува дека во случаите кога работникот и работи и живее на истото место, тогаш е потребна дозвола за влез од сопственикот.

Согласно домашното законодавство, инспекторите на труд не можат да преземат дејствија кон нерегистрираните работодавачи, поточно не можат да дејствуваат во оние области како домашната работа, слугувањето, малите семејни земјоделски единици, со што во реалноста се овозможува ваквите ситуации на можна злоупотреба на незаконското и непријавено вработување со намера за трудова експлоатација да не бидат соодветно разоткриени.

ЗАПОМНЕТЕ!

Принудна работа е: Секоја работа што една личност ја извршува спротивно на својата волја и под закана за казна.

13

Трговија со луѓе е: Регрутирање и транспорт на лицата, со употреба на сила или измама или злоупотреба на мокта, со намера истите да бидат експлоатирани за принудна работа или проституција.

Можен пример од праксата

Албански државјанин, преку оглас за сезонско вработување, е регрутiran од тамошна агенција за привремени вработувања и преку организиран транспорт доаѓа во нашата земја. Тамошната агенција, злоупотребувајќи ја тешката ситуација на семејството на работникот и користејќи го непознавањето на работникот на нашите закони од областа на трудот, ја користи неговата ранлива состојба при регрутацијата, при тоа однапред наплаќајќи му за транспортот и за услугата за регрутација. При пристигнувањето имigrantот сфаќа дека е измамен за содржината на работниот договор, како и за животните услови. Работникот е принуден да работи во состојба на општествена изолација, а неговото движење е

ограничено само на непосредната близина и контакт само со останатите работници и сопственикот. Од страна на сопственикот привремено му се одземени документите за идентификација под изговор дека ќе ги чува на безбедно место, и постојано добива закани дека доколку не се придржува кон работата ќе го пријави на властите. Имigrantot работи долги часови, понекогаш и до 14 часа дневно, а платата што ја зема е дури за 50% пониска од ветената од страна на агенцијата што го регрутирала.

Заклучок – Иако албанскиот имигрант легално влегол во нашата држава, со уредни документи и работна дозвола, сепак во конкретниот случај постојат доволен број на индикатори кои укажуваат дека тој е жртва на трговија со луѓе!

ЕКОНОМСКИ СЕКТОРИ И РАНЛИВИ КАТЕГОРИИ

14 Ризични економски сектори:

- градежништво
- земјоделство, сточарство и полјоделство
- дровосеча
- услуги на чистење и одржување
- текстилна индустрија
- ресторани, угостителство и туризам, и

Во согласност со домашното законодавство, Вие сте задолжени да извршите инспекциски надзор најмалку еднаш годишно во оние сектори кои се определни со законот (чл.13 ЗИТ). Доколку е тоа возможно, структуирајте го Вашиот план за работа така што ќе ви дозволува почести посети во погоре наведените ризични економски сектори.

Неформални ризични економски сектори до кои Инспекторатот нема пристап

- домашна/куќна работа
- организирано питачење (во доменот на дејствување на Центрите за социјална работа)

Иако не влегува во опсегот на Вашата работа и надлежности, сепак, доколку добиете информација или доколку за време на вршењето на искрекцијскиот надзор се посомневате дека некој е потенцијална жртва на трговија со луѓе во неформалниот економски сектор кој е надвор од Ваша контрола и Вие како инспектор на трудот не можете да преземете соодветни мерки, Ваша обврска е да ги контактирате и информирате релевантните власти (Министерството за внатрешни работи и Центарот за социјални работи) кои понатаму се должни да преземат соодветна и координирана акција.

Потенцијални категории на жртви во нашата земја:

Земајќи го во предвид специфичните карактеристики на земјата и ризичните економски сектори, следните категории на работници спаѓаат во редот на ранливи групи и потенцијални жртви:

- работници кои припаѓаат на маргинализирани и дискриминирани општествени групи, како што е Ромската заедница, особено Ромите кои живеат во рурални средини;
- сезонски работници – обично тоа се членови на обесправени и сиромашни заедници или нелегални имигранти претежно од соседните земји;
- жени работнички во економските сектори подложни на експлоатација, како што се текстилната индустрија и домашната/куќната работа;
- млади лица над законски минималната дозволена возраст за работа, поради високата стапка на невработеност и сиромаштија, кои се особено подложни да прифаќаат понуди за работа што не ги исполнуваат минималните законски предуслови и одредбите за заштита при работа;
- деца припадници на ранливи и маргинализирани заедници кои доаѓаат од сиромашни и необразовани семејства, особено кога станува збор за организирано питачење;
- имигранти кои немаат регулиран престој во земјава.

Овие категории на работници почесто се среќаваат во земјоделскиот сектор, сточарството и полјоделството.

Забелешка: *Праксата покажала дека нелегалните мигранти најчесто се регрутираат како сезонски работници во земјава. Затоа значајно е да се осигура дека одредбите од Законот за вработување и работа на странците, особено членовите 22-24, се соодветно применети во секој поединечен конкретен случај.*

КАКО ДА ИДЕНТИФИКУВАТЕ ЖРТВИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ

Постојат 3 чекори кои препорачуваме инспекторите на трудот да ги следат со цел идентификација на случаите и жртвите на трговија со луѓе:

Чекор 1: Препознајте го постоењето и запознајте се со индикаторите развиени од страна на МОТ, а кои се однесуваат на фазите на регрутирање на жртвата, транспорт и дестинација.

16

Чекор 2: Откако ја прегледавте листата со индикатори, проценете кои од дадените индикатори се применливи во постоечката ситуација и Вашиот натамошен инспекциски надзор и мерки фокусирајте ги на соодветна и правилна евалуација на тие индикатори.

Чекор 3: Преземете ги сите мерки и надлежности кои Ви се дадени со закон, а со цел да соберете релевантни податоци во потврда на индикаторите.

ЧЕКОР 1 – ПРЕПОЗНАЈТЕ ГИ ИНДИКАТОРИТЕ

Клучен елемент кај оперативните насоки за инспекторите на трудот за разоткривање на трговијата со луѓе со намера за принудна работа се индикаторите кои им помагаат при одлучувањето дали одредена ситуација може да се дефинира како принудна работа. Овие индикатори се развиени од страна на МОТ во соработка со Европската Комисија користејќи го

т.н. Делфи метод,⁵ со препорака истите да бидат соодветно прилагодени и применувани согласно националните околности.⁶

Индикаторите може да се групираат во 3 главни категории, во зависност од фазата во која се наоѓа процесот на трговија со луѓе. Овие индикатори не се ограничувачки и можеби не се применливи во секој потенцијален случај на трговија со луѓе со намера за трудова експлоатација. Ваквите индикатори во секој случај не се елемент на принудната работа, сепак тие треба да бидат сфатени како сигнал дека случајот треба да биде целосно истражен.

А) Индикатори за време на регрутирањето на жртвата

- сила, присила и измама – лицата кои го вршат регрутирањето можат да ги намамат жртвите преку давање на лажни ветувања за добро платени работи во странските земји. Тие исто така можат да употребат насилиство и присилба, како што се одземање на документите и закана за предавање на властите.
- доброволно регрутирање на лица кои не претпоставуваат дека се можни жртви – привлечени од понудите за подобар живот, многу лица доброволно им пристапуваат на трговците кои ги регрутираат.
- измама за патниот аранжман и условите – пред заминување, трговците со луѓе бараат од жртвите да им платат за патот, целосно или делумно, во кеш или преку давање други услуги.
- измама во врска со условите и легалноста на работата – вработување во економски сектори кои се избрани од страна на трговецот со луѓе, без право на жалба.
- злоупотреба на ранливоста – регрутирањето преку злоупотреба на тешката семејна или економска ситуација, личните својства и карактеристики и сл.

⁵ *Idem фусноја I*

⁶ *Листата од индикатори развиени од МОТ исјошака е мошне јасно прикажана и детайлно објаснета во следната публикација – Принудната работна и трговијата со луѓе: Прирачник за трудовите инспектори во Замбија, МОТ, 2008*

Б) Индикатори за време на транспортот

- употреба на различни средства и методи / начини на транспорт – трговците можат да користат различни оператори и транспортни компании. Транспортот може да се изведе со авion, кола, комбе, брод, камион па дури и пешки.
- транспорт преку едноставни и комплексни патишта – времето изминато помеѓу заминувањето и пристигнувањето на крајната дестинација може да биде од неколку часови / денови, па до неколку недели. Обично, трговецот со луѓе, а не жртвите, го прават изборот на крајната дестинација.
- лоши услови за време на патувањето – прекршување на претходниот договор од страна на трговецот, на пример, пристигнување во друга земја на дестинација, а не во претходно договорената земја, патување во големи пренатрупани групи и несигурни начини и средства на транспорт, пренесување од трговец на трговец, физичка, душевна и сексуална злоупотреба и др.

18 В) Индикатори на дестинација – прием и назначување на работно место

Трговците со луѓе честопати ги разоткриваат нивните насилни, експлоатирачки методи на злоупотреба откако работникот ќе пристигне на местото на дестинација. Најчести примери на експлоатација и злоупотреба од страна на работодавачите се:

- прекршување на првобитниот договор – работниците работат прекумерни часови, платата во целост или во најголем дел не им се исплатува, не го добиваат договорениот износ на плата или се исплаќаат во непарична форма, и/или работат во друг економски сектор од договорениот.
- немаат право на боледување и/или право на одмор
- извршуваат опасни и ризични работи
- физичко, душевно или сексуално малтретирање
- општествена изолација и супстандардно сместување
- неадекватна исхрана

Стандардна претпоставка за однесувањето на трговецот со луѓе е неговото настојување да наметне постојана и

неизбежна врска на доминација со својата жртва. Најчестиот начин на воспоставување на ваквата состојба е преку присила на местото на дестинација што се манифестира преку следното:

- запленување на документите за идентификација
- закана за предавање на властите во земјата на дестинација
- закана за физичко насилиство кон жртвата или неговото семејство
- општествена изолација и/или заклучување во работните простории
- должностничко-ропски однос
- задржување на исплатата или одбивање на голем дел од платата заради непочитување на наредбите на работодавачот

Други индикатори кои истотака треба да ги земете во предвид се:

- Дали работникот е помлад од 18 години?
- Дали работникот во делот на основните егзистенцијални потреби како храна и сместување зависи од работодавачот?
- Дали работникот е мигрант или е од локалната средина? Дали тој/таа се државјани на земјава или странци?
- Дали работното место е на изолирана локација до која нема достапни средства за транспорт?
- Дали работникот присилно се држи на таа локација, на пример преку постојано набљудување и обезбедување?
- Дали работното место се преклопува со местото на живеење?
- Дали постојат претходни поплаки против работодавачот?
- Дали работникот е регрутiran преку приватна агенција за вработување? Дали постојат континуирани врски помеѓу работникот и агентот?
- Дали работата е сезонска и привремена по природа?

ЗАБЕЛЕШКА: За целосен преглед на индикаторите во форма на чек-листа што е развиена од страна на МОТ, погледнете го Анекс 2 од оваа брошурка

ЗАПОМНЕТЕ: Колку е поголем бројот на индикаторите, толку е појасна сликата дека случајот понатаму треба да се истражува како случај на трговија со луѓе!

ЧЕКОР II. ПРОЦЕНТЕТЕ ГИ ИНДИКАТОРИТЕ

Во зависност од конкретниот предмет и специфичните околности, проценете кои од понудените индикатори се применливи во постоечката ситуација.

Вашето понатамошно внимание и мерките на инспекциски надзор фокусирајте ги само на тие индикатори. Соодветно развијте стратегија за инспекција во конкретниот случај.

АКЦИЈА – Одете на страна ??? каде се наоѓа целосната листа на индикатори развиена од МОТ

20

За секоја потенцијална жртва, секоја од шесте димензии се евалуираат посебно и независно една од друга. Со цел да имате позитивна проценка за можно постоење на предмет на трговија со луѓе, секоја димензија треба да вклучува минимум:

- Два јаки индикатори, или
- Еден јак индикатор и еден среден или еден слаб индикатор, или
- Три средни индикатори, или
- Два средни индикатори и еден слаб индикатор.

ЗАПОМНЕТЕ – Индикаторите на кои се повикува овој чекор се само индикатори. Тие самите по себе не се довolen доказ дека во конкретниот случај е сторено кривичното дело трговија со луѓе. Набљудувањето и проценката на индикаторот е само појдовна точка за натамошно испитување и истражување на случајот.

ЧЕКОР III. СОБЕРЕТЕ ПОДАТОЦИ ЗА ПОТВРДА НА ИНДИКАТОРИТЕ

Потврдата на индикаторите може да се направи на неколку начини имајќи ги во предвид карактеристиките на случајот.

Овој чекор може да вклучи и специфични испитувања и истражни мерки и техники.

- **Фаза на идентификација – Осигурете се дека сте ги идентификувале работниците при вршењето на увидот:**

Со цел успешно да ја спроведете инспекцијата и правилно да ги идентификувате можните жртви на трговија со луѓе и да спречите натамошни повреди на правата, еден од првите чекори што инспекторот на трудот треба да го преземе е идентификација на сите лица кои се присутни на работното место.

Направете:

- Инспекторот на труд е овластен да го провери идентитетот на работниците и останатите лица кои се затекнати на работното место во време на инспекцијата (чл.24 ЗИН)
- Инспекторот, кога врши работи од инспекцискиот надзор, овластен, во постапката на инспекцискиот надзор може да побара лични исправи (лична карта, пасош и слично) од лицата затекнати на работа кај работодавецот, кои од друга страна се должни бараните исправи да му ги дадат на увид на инспекторот. (art.11 ЗИТ)

- **Интервјуа и директно набљудување – Разговарајте со работниците:**

Инспекторите на труд, согласно домашното законодавство, имаат овластување да ги интервјуираат работодавачот, работниците и секое друго лице чие интервју може да се искористи како доказ во натамошните постапки по инспекцискиот надзор.

Направете го следното:

- Земете изјави од работниците, осигурете се дека кога зборувате со нив тие не се чувствуваат загрозени ниту под закана, ниту пак се набљудувани од страна на работодавачот. (чл. 11 ЗИТ)
- Спроведете доверливи интервјуа доколку тоа е потребно, со цел да добиете веродостојни податоци. Во најголемиот број на случаи на принудна работа, работниците се постојано заплашувани и чувствуваат страв да зборуваат слободно.

- Доколку претходно сте добили информација за наведен случај на трговија со луѓе, кога ќе го вршите инспекцискиот надзор користете методи на директно набљудување за да ја процените конкретната ситуација со цел да ги верификувате претходно добиените информации.
- Доколку е потребно, побарајте аистенција од надлежен државен орган, како на пример МВР (чл. 11 ЗИТ)

• Верификација на документите:

Согласно домашното законодавство и меѓународните конвенции инспекторите се надлежни да побараат од работодавачот пристап и увид во секоја книга, регистар, документ или информација во електронска форма со цел да направат проверка дали истите се во согласност со правните одредби:

Направете го следното:

- Прибирајте ги потребните податоци и информации преку увид во деловните книги, регистрите, договорите и другите акти на работодавачот (чл.11 ЗИТ)
- Проверете ги општите и посебните акти, фајлови и документи, побарајте од работодавачот да Ви достави потребни копии од документите и побарајте документите на странски јазик да Ви бидат доставени на македонски јазик, преведени од овластен судски преведувач. (чл.24 (1)1 ЗИН)
- Осигурете се дека работодавачот соодветно ги води сите документи и евиденциите од областа на трудот (чл. 2 од Законот за евиденции од областа на трудот)
- Фокусирајте се на постоењето и содржината на договорот за работа, како и дали договорот содржи штетни одредби, како што се одработување на долгови или на друг начин спречување на работникот да си замине од работното место.
- Доколу работниците се странски државјани, осигурете се дека договорот и работната дозвола се во согласност со Законот за вработување и работа на странци.

• Доследно спроведување на обврската за објавување на известувања – превенција на трговија со луѓе

Согласно ратификуваните меѓународни конвенции,

работодавачите се должни на соодветно место да објават документи како што се внатрешни акти, распоред за работа и безбедносни информации за заштита на работникот.

Направете го следното:

- Инспекторите, во согласност со конвенциите на МОТ, можат да спроведат било какво испитување, тестирање или истражување што го сметаат за неопходно со цел да се осигураат дека правните одредби во целост се почитуваат, а особено имаат право доследно да го спроведат објавувањето на известувањата, што е задолжително согласно правните одредби (МОТ Конвенција бр.29, чл.12 (1-с(iii))
- Пожелно е инспекторите на трудот да обезбедат дека известувањата се објавени на едноставен јазик кој е читлив и разбиралив за целната група или на странски јазик кај оние работодавачи кои користат труд на имигранти од странство.

- **Инспекција на користените материјали и супстанци – собирање на материјални докази**

Иако оригиналната намера е да се обезбеди заштита на здравјето и сигурноста на работниците, а во некои случаи и на нивните семејства, мора да се има во предвид фактот дека можните жртви на трговија со луѓе честопати работат во екстремно лоши и опасни услови.

Направете го следното:

- Инспекторот на трудот има овластување да влезе и да ги прегледа сите работни простории и работни места на работодавачот, да направи увид во сите делови од технолошко-производствениот процес, како и на средствата за работа (чл.11 ЗИТ)
- Инспекторот е овластен да зема примероци без надоместок за натамошни тестови или проверки во случаи определени со закон или друг акт; (чл.24(1)7 ЗИН); доколку е тоа неопходно, може да одземе примероци од материјали и супстанци со цел нивна анализа, доколку за тоа го информира работодавачот или негов претставник (МОТ Конвенција бр.29, чл.12 (1-с(iv))
- Инспекторот може да обезбеди аудио и визуелни докази кои можат да бидат користени во понатамошниот тек на инспекцискиот надзор или во текот на

- последователните активности. (чл.24 (1) 9 ЗИН)
- Инспекторот, кога ја врши инспекцијата, може привремено да одземе документи и предмети кои можат да послужат како доказ во соодветната постапка. (чл.52 (1) ЗИН)

Други извори на информации кои можат да бидат од корист за трудовите инспектори:

- информации од синдикатите
- податоци од Управата за јавни приходи
- податоци од центрите за социјална работа
- информации од граничната полиција
- медиумски извештаи (тевизиски емисии, написи во весници)
- бази на податоци кои се одржуваат од меѓународни организации (Interpol, IOM)
- интернет мониторинг на сомнителни и неубедливи понуди за работа
- мониторинг на огласите за работа во печатените медиуми, особено за прекуокеански можности за работа и учење.

24

ЗАПОМНЕТЕ: Инспекторот за труд треба да ги обезбеди неопходните докази кои ќе му помогнат понатаму соодветно да го квалификува делото, да донесе правилна одлука и да препорача соодветна правна постапка, доколку е тоа неопходно.

Член 12 ЗИТ

Инспекторот може привремено да земе документација на работодавецот која е потребна за обезбедување на доказите и утврдување на фактичката состојба во областа за која се врши надзор.

СЛЕДНИ АКТИВНОСТИ

- Инспекторот е должен да состави записник за извршениот инспекциски надзор кој содржи податоци за работодавачот, фактичката ситуација и изречените санкции (чл.14 ЗИТ)
- Инспекторот носи решение доколку најде дека работодавачот ги повредил прописите над чијашто

примена врши надзор. (чл.17 ЗИТ) Со тоа решение инспекторот може да ја забрани работата на работодавецот во целина или во негов дел и да изврши запечатување на истите. (чл/18 ЗИТ)

Доколку се сомневате на **случај на трговија со луѓе**, тогаш:

- Известете ги Вашите претпоставени и полициската станица која има територијална надлежност, кои понатаму ќе ја известат Единицата на МВР за борба против трговијата со луѓе и криумчарењето мигранти. Доколку постојат јасни и јаки индикатори кои ги потврдуваат Вашите сомнежи дека станува збор за трговија со луѓе, директно контактирајте ја Единицата за борба против трговијата со луѓе и криумчарењето мигранти на:
 - телефон: 02 314 21 48
 - мобилен: 070 332 341 (достапен дење и ноќе)

Запомнете: Животот на работникот може да е ставен во опасност по Вашата посета на работните простории на работодавачот. Можете да спасите живот со навремена и одлучна акција.

- Кога ќе одлучувате за Вашите следни активности, не заборавајте дека инспекторите имаат широк спектар на административни санкции, како што се паричните казни и/или привремена забрана за работа до отстранување на утврдените неправилности. Сепак, имајте во предвид дека принудната работа и трговијата со луѓе се кривични дела што обично покренуваат соодветна кривична постапка.
- Кога утврдената повреда претставува кривично дело кое не е во доменот на прописите од областа на трудот, согласно чл.20 ЗИТ инспекторот е должен да ги извести и соработува со органите на прогонот кои се надлежни да поднесат барање за поведување соодветна кривична постапка.

КРИВИЧНИОТ ПРОГОН Е НАЈЕФИКАСНО СРЕДСТВО ЗА СПРАВУВАЊЕ СО И КАЗНУВАЊЕ НА ТРГОВЦИТЕ!

Отака сте ги обезбедиле сите потребни докази и кога имате соодветен број на потврдни индикатори кои укажуваат на постоење на кривично дело трговија со луѓе, веднаш известете ги и преземете координирани дејствија со органите на прогонот кои се надлежни да поднесат соодветна кривична пријава.

ЗАПОМНЕТЕ: Жртвата претрпела сериозни повреди на човековите права и заслужува отштета и сatisфакција преку иницирање и спроведување на соодветна кривично-правна постапка во која сторителите и нивните соработници ќе бидат идентификувани и соодветно казнети.

Прекршочните постапки често пати имаат успех на краток рок, додека на подолг рок тие им даваат јасен сигнал на трговците со луѓе дека треба да го сменат својот *modus operandi* и да се осигураат дека нивните дејствија и активности се помалку видливи и потешки за разоткривање.

26

КАКО ДА И ПРИСТАПИТЕ НА ПОТЕНЦИЈАЛНАТА ЖРТВА НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ КОГА ВРШИТЕ ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОР

Инспекторите треба да знаат дека односот помеѓу потенцијалната жртва и сторителите може да биде сложен и честопати контрадикторен. Жртвата обично ќе продолжи да се плаши од трговецот со луѓе, но сепак измамените жртви можат исто така да развијат однос на лојалност кон нивните трговци па дури и да ги штитат од властите.

Кога им пристапуваат или интервјуираат работници кои се потенцијални жртви, трговците со луѓе треба да бидат свесни за можниот ризик од одмазда на работодавачите со кој работниците може да се соочат отако инспекторите на труд ќе заминат. Жртвите на трговија со луѓе најверојатно се истрауматизирани и под сериозна закана и заплашување од

страна на трговецот. Тие најчесто ќе Ве гледаат со недоверба и нема секогаш да бидат расположени да соработуваат и да Ви ја кажат вистината.

Кога ги интервјуирате работниците (потенцијални жртви), пробајте да се ставите во позиција на жртва и направете го следното:

- Избегнувајте стереотипен однос кон жртвата
- Поставувајте отворено-затворени прашања (кои почнуваат со 'што, 'каде, 'кога и т.н.)
- Приватноста на работниците треба да биде почитувана и со секоја информација добиена од нив треба да се постапува на доверлив начин.
- Направете првична проценка за видот на помош што треба да им биде укажана на потенцијалните жртви (медицинска, психолошка или правна помош), со цел соодветните надлежни органи и упатувачки механизми да бидат контактирани.
- Бидете внимателни кога барате "чиста" жртва – имајќи ги во предвид карактеристиките на конкретниот случај и недостигот на соодветна експертиза, можеби нема да бидете во можност правилно да идентификувате одреден работник како потенцијална жртва на трговија со луѓе. Најважно е да барате објективни индикатори на присила и измама кои можат да бидат искористени во постапката против работодавачите.

ЗАПОМНЕТЕ:

Жртвите на трговија со луѓе не смеат да бидат третирани како криминалци, туку како жртви на кривично дело. Доколку им се пристапи и кон нив постапува неискусно лице, тие тогаш стануваат дополнително ранливи и се подложни на секундарна виктимизација.

Дури и во случај на илегални мигранти, кои се согласиле да патуваат со целосна информација за патот, истите многу лесно можат да бидат измамени или присилени на експлоатација со што можат да станат жртви на трговија со луѓе.

На никого не му пристапувај како на криминалец, туку како на жртва!

НЕ ЗАБОРАВАЈТЕ ДА:

Гарантирате доверливост на работникот кој ја поднел пријавата бидејќи и тој/таа се потенцијални жртви

Во согласност со домашното законодавство, инспекторот е должен да ги чува како службена тајна сите податоци што ги дознал при вршењето на надзорот, особено информациите кои се однесуваат на личните податоци за работникот кој ја поднел пријавата како и податокот дека надзорот се презема и врши врз основа на пријава. (чл.15 ЗИТ)

ПРИВАТНИ АГЕНЦИИ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ И НИВНАТА ВРСКА СО ТРУДОВАТА ЕКСПЛОАТАЦИЈА

Приватните агенции за прввремено вработување и нивните услуги се целосно признаени од МОТ и нејзините земји членки, како легитимен актер на пазарот на трудот, кои честопати поефикасно овозможуваат услуги на вработување, се пофлексибилни и работат со помал трошок откоку јавните агенции за вработување⁷.

Сепак, инспекторите треба да бидат свесни дека ваквите агенции за вработување честопати се критична алка во постапката на вработување, а поретко прават и злоупотреби кои водат кон трговија со луѓе со намера за принудна работа.

Посебен проблем кој се поврзува со можните злоупотреби од страна на агенциите за вработување се огласите за работа во печатените медиуми или објавени на интернет. Голем е бројот на ваквите огласи во земјите на потекло, но исто така и во земјите на дестинација, и истите привлекуваат огромен број на потенцијални работници преку давање на лажни ветувања.

Треба исто така да се има во предвид дека регрутирањето се потпомага преку нелегални канали и мержи, кои не се формално-правно регистрирани како приватни агенции за

⁷ МОТ, Прирачник за приватни агенции за вработување – Редуктиви, Надлеждување, Примена Женева 2007

вработување. Со цел да спроведат регрутација овие мрежи често се прикриваат во други видови на агенции, како што се туристички агенции, агенции за танцување и забава или агенции за посредување при склучување брак.

Во домашен контекст, ваквите агенции можат лесно да се адаптираат и да функционираат во една средина која ја карактеризираат социјални и административни недостатоци, кои придонесуваат кон постојано осиромашување на економијата, висока стапка на невработеност и понизок степен на спроведување на правото, што од своја страна овозможува постоење на предуслови за:

- непочитување на човековите права и правата на работникот,
- недостаток на информации за имигрирање, особено за можноста за работа во странство и работните услови во другите земји
- недостаток на соодветни алатки и механизми за преземање навремени акции за сузбибање на мрежата на измамничко регрутирање

ЗАБЕЛЕШКА: *Подлабоко истражување треба да биде спроведено во делот на приватните агенции за вработување во земјава од страна на релевантните државни агенции, особено во врска со нивниот modus operandi, законското работење, професионалноста, соработката со институциите, отвореноста и транспарентноста кон државните органи, подготвеноста да споделат релевантни информации и можните врски со структури на трговија со луѓе.*

29

Инспекторите на труд можат значително да придонесат кон институционалниот одговор преку зачестени и ненајавени посети на ваквите агенции за регрутирање и вработување.

ЗАПОМНЕТЕ:

Истражете ги активностите и дејностите на агенциите за вработување кои објавуваат сомнителни и неубедливи понуди за работа во домашните медиуми, кои одбиваат да бидат интервјуирани и тие кои водат шеми на брза заработка на пари.

ДОМАШНАТА РАБОТА И НЕРЕГИСТРИРАНИТЕ ЗЕМЈОДЕЛСКИ ЕДИНИЦИ КАКО ПРЕДИЗВИК

Големиот број на лица кои работат во неформалниот сектор предизвикува сериозна загриженост помеѓу релевантните меѓународни тела за мониторинг.⁸ Неформалната и нерегистрирана работа во нашата земја најчесто се извршува во рамките на приватните домови и домаќинства како **домашна/куќна работа** или во рамките на малите **семејни земјоделски единици**.

Инспекциските посети, кои бараат пристап во домаќинството, се во спротивност со принципите на приватност и семеен живот и неприкосновеност на домот. Изолацијата на многу работници кои работат во домашни услови, нивната релативна младост и недостатокот на образование и правна свест ги прават особено ранливи и подложни на трговија со луѓе со намера за принудна работа. Покрај домашната работа, друг неформален сектор е и земјоделската работа која најчесто е од сезонски карактер и вклучува работници мигранти. Некои од највидливите случаи на принудна работа во Европа, на пример, вклучуваат сезонски имигранти кои работат во земјоделскиот сектор, со што оваа област стана подложна на феноменот трговија со луѓе.

30

Иако нашите позитивно-правни прописи не дозволуваат инспекцијата да го опфати и неформалниот сектор, сепак согласно одредени препораки на МОТ почитувањето на приватноста, иако важно, не треба да резултира со целосна забрана за инспекциски надзор. Согласноста на работодавачот или сопственикот во едно домаќинство, или претходно обезбеденото одобрение од судските власти, го гарантираат почитувањето на принципот на приватност, со тоа што воспоставуваат рамнотежа помеѓу ова право и правата од работниот однос.⁹

МОТ Конвенцијата за трудова инспекција (во земјоделството) бр.129, ратификувана од нашата земја во 1991 година, овозможува трудовата инспекција "слободно да влезе и без претходна најава во било кое време од денот или нокта на

⁸ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.MKD.CO.1.pdf>, џараѓраф 15

⁹ Присјојна работна за работнициите во домашни услови, МОТ конференција, 99-та сесија, 2010, Извештај IV(1), параграф 249

секое работно место кое е предмет на инспекциски надзор”,¹⁰ што понатаму се квалификува со одредбата согласно која инспекторите на труд можат да влезат во приватниот дом само со согласност на работодавачот/сопственик или со посебна дозвола издадена од соодветен надлежен орган.

Позитивни примери од други земји - Уругвај

МОТ како позитивен го посочува примерот на Уругвај во делот на инспекциите кај домашната/куќна работа. Уставот на Уругвај, слично како нашиот, ја гарантира неприкосновеноста на домот и семејството и забранува инспекции без писмено одобрение од судските власти. Уругвај со цел да ги имплементира преземените обврски од ратификуваните МОТ Конвенции, донел посебен закон со кој Министерството за труд и социјална политика и неговите служби се надлежни да прават домашни инспекции таму каде постои основано сомнение дека е сторена повреда на прописите од областа на трудот и социјалната заштита или кривично дело поврзано со принудна работа. Во рамки на новиот закон, трудовиот инспекторат формирал посебно одделение кое е надлежно да прави мониторинг исклучиво во доменот на домашната/куќната работа. Ова одделение мора постојано да се координира и разменува информации со надлежните судски власти со цел во секој поединечен случај да утврдат објективни критериуми согласно кои ќе се спроведе инспекцијата. Само во таков случај судот ќе издаде соодветно одобрение за влез на инспекциските служби во домот. (сумирано од *Пристојна работа за работниците во домашни услови*, МОТ конференција, 99та сесија, 2010, Извештај IV(1), пасус 251).

31

СОРАБОТКА СО ДРУГИТЕ ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ

Моментална состојба – Недостаток на меѓу-институционална координација

Инспекциските посети од страна на инспекторите за труд

¹⁰ МОТ Конвенција за пррудова инспекција (во земјоделството), 1969; чл.16 ст. 1(a)

се зачувуваат на хартија и се архивираат во соодветните подрачни канцеларии – податоците не секогаш се споделуваат помеѓу различните канцеларии. Во моментот не постои регистер во рамките на Министерството за труд и социјална политика. Други јавни институции, како што се Централниот регистар за правни лица, Управата за јавни приходи, Агенцијата за вработување, Државниот завод за статистика, Фондот за здравствено осигурување и Фондот за пензиско и инвалидско осигурување имаат компјутерски системи и соодветни бази на податоци. Треба да се има во предвид дека инспекторите на труд не секогаш имаат пристап до податоците кои се регистрираат во овие бази.¹¹

Сепак, во праксата се случува голем дел од државните агенции да ги класифицираат податоците од областа на трговијата со луѓе како доверливи, со што истите понатаму не ги споделуваат. Други државни агенции одбиваат да објават податоци бидејќи нивната база е некомплетна и сиромашна. Истотака, државните органи честопати избегнуваат да споделат информации со специјализираните НВО бидејќи истите ги сметаат за неформални актери во процесот. Слично на тоа, и НВО имаат одбивност кон размената на податоци од други причини (на пр. заштита на идентитетот на тргуваните лица на кои им помагаат).

Препорака: Координирана акција со релевантните државни агенции и невладиниот сектор

Со цел успешна борба против трговијата со луѓе, размената на информации внатре во и помеѓу земјите е од клучно значење. Во согласност со меѓународните стандарди и најдобри практики, но исто така и во согласност со домашното законодавство, инспекторот на труд, кога го врши инспекцискиот надзор и спроведува дејствија во рамки на неговата надлежност, има право да и пристапи на било која државна агенција која прибира податоци и води регистар и да побара од неа да му ја достави бараната информација. Органот на државната управа е должен да постапи по ваквото барање и да соработува со инспекторатот (чл.35 ЗИН)

¹¹ http://www.ilo.org/labadmin/info/lang--en/WCMS_114938/index.htm; информација од јули 2009

Инспекторот може, во рамките на инспекциската постапка, да побара мислење и соработка од стручни институции, доколку тоа е потребно за правилна проценка и утврдување на фактичката состојба. (чл.36 ЗИН)

Осигурете се дека постои јасна линија каде завршува Вашата работа, а од каде започнува работата на полицијата и другите органи. Не ги надминувайте рамките на Вашата надлежност, способност и професионално искуство – тоа само може да биде контрапродуктивно и да го загрози животот на потенцијалната жртва.

Градењето соработка не е лесна задача – Соработката со партните кои се нови за трудовите инспектори треба да се гради, одржува и јакне извесен временски период со цел да се развие меѓусебен однос на доверба.

Од септември 2005, во рамките на Министерството за труд и социјална политика функционира Националниот механизам за упатување на жртвите на трговија со луѓе. Овој механизам претставува рамка на соработа помеѓу најрелевантните државни чинители и органи, тука секако вклучувајќи го и Инспекторатот за труд, преку која истите ги исполнуваат своите обврски за заштита и промоција на човековите права на жртвите на трговија со луѓе со намера за трудова експлоатација и ги координираат напорите преку градење на стратешки партнериства со останатите владини органи и граѓанското општество.

Координација помеѓу Инспекторатот за труд и други институции и организации

Координирани мерки и проток на информации

Државен пазарен инспекторат
Завод за статистика
Управа за јавни приходи
Централен регистар
Гранична полиција
Национална комисија за борба против трговијата со луѓе Меѓународни организации

Заеднички координирани акции или асистенција од

Државен пазарен инспекторат
МВР Оддел за организиран криминал – Единица за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти МВР
Сектор за странци

Упатување и помош на жртвата по инспекцискиот надзор

Национален механизам за упатување
Центри за социјална работа
специјализирани НВО

Редовни координативни состаноци со

МВР Оддел за организиран криминал
Јавно обвинителство – одделение за борба против организиран криминал судство

Превентивни дејства во соработка со

синдикати
организации на работодавачи
агенции за вработување
Центри за социјална работа
специјализирани НВО

Анекс 1

Конвенцијата на МОТ за принудна работа, 1930 (бр.29)¹²

Член 2

Принудна работа е која било работа или услуга, која се изнудува од било кое лице под закана од каква било казна, за која самото тоа лице се нема пријавено на доброволна основа .

Конвенцијата на МОТ за укинување на принудната работа, 1957 (бр.105)¹³

Член 1

Секоја земја членка на МОТ која ја ратификувала оваа Конвенција презема обврска за спречување и потиснување на употребата на било каква форма на принудна работа:

- a. како средство на политичка присила или образование или како казна заискажаните политички погледи или погледи кои идеолошки се спротивставуваат на воспоставениот политички, економски и општествен систем
- б. како метод за мобилизација и користење на трудот со цел економски развој
- в. како средство за дисциплинирање на работниците
- г. како казна за учество во штрајк
- д. како средство за расна, социјална, етничка или религиозна дискриминација

Факултативниот Протокол на Обединетите Нации за спречување, потиснување и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, како дополнување на Конвенцијата на Обединетите Нации против меѓународниот организиран криминал (2000) – Протоколот од Палермо

Член 3

- (а) Под трговија со луѓе се подразбира регрутација,

¹² <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.MKD.CO.1.pdf>, џараѓраф 15

¹³ Приспојна работи за работнициште во домашни услови, МОТ конференција, 99та сесија, 2010, Извештај IV(I), џасус 249

транспорт, трансфер, давање прибежиште или прифаќање на лица, преку употреба на закани или сила или преку други форми на принуда, или преку грабнување, измама, залажување, злоупотреба на моќ или положба на ранливост или преку давање или примање на парични средства или друга корист, за да се добие согласност од лице, кое има контрола над друго лице, со цел за негова или нејзина експлоатација.

Терминот експлоатација, во најмала мера, вклучува експлоатација на проституирањето на други лица или други форми на сексуална експлоатација, присилна работа или давање услуги, робување или практики слични на ропство, должностничко ропство или пак отстранување на органи.

(б) Согласноста на жртвата на трговија со луѓе како што е прикажано во ставот (а) од овој член не е од значење за постоењето на делото доколку жртвата е малолетна а било искористено некое од средствата што се утврдени во ставот (а) на овој член.

Од домашниот Кривичен Законик

36

Повреда на правата од работен однос Член 166

(1) Тој што свесно не се придржува кон закон, друг пропис или колективен договор, за засновање или престанок на работниот однос, за платата и надоместоците на платата, работно време, одморот или отсъството, заштитата на жената, младината и инвалидите или за забрана на прекувремената или ноќната работа и со тоа повреди, одземе или ограничи право што на работникот му припаѓа, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

(2) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Трговија со луѓе Член 418-а

(1) Тој што со сила, сериозна закана доведува во заблуди или други форми на присила, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или состојбата на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг, или со давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола на

друго лице или на друг начин врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа лица заради експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, ропство, присилни бракови, присилна фертилизација, незаконито посвојување или нему сличен однос или недопуштено пресадување делови од човековото тело, ќе се казни со казна затвор најмалку четири години.

(2) Тој којшто ќе одземе или уништи лична карта, пасош или друга туѓа идентификациона исправа заради вршење на делото од став (1) на овој член ќе се казни со затвор од најмалку четири години.

(3) Тој којшто користи или овозможува на друг користење на сексуални услуги или друг вид експлоатација од лице за кое знаел или бил должен да знае дека е жртва на трговија со луѓе ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(4) Ако делото од ставовите 1, 2 и 3 на овој член го стори службено лице во вршењето на службата, ќе се казни со затвор најмалку осум години.

(5) Согласноста на жртвата на трговија со луѓе заради намера за експлоатација предвидена во став 1, не е од значење за постоењето на кривичното дело од овој член.

(6) Ако делото од став 1 го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

(7) Недвижностите искористени и предметите и превозните средства употребени за извршување на делото, се одземаат.

Криумчарење на мигранти

Член 418-б

(1) Тој што со сила или со сериозна закана дека ќе нападне врз животот или телото, со грабнување, измама, од користольубие, со злоупотреба на својата службена положба или со искористување на немоќта на друг илегално пренесува мигранти преку државната граница, како и тој што прави, набавува или поседува лажна патна исправи со таква цел, ќе се казни со затвор најмалку четири години.

(2) Тој што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа мигранти, ќе се казни со затвор од една до пет години.

(3) Ако при вршењето на делата од ставовите 1 и 2 е загрозен животот или здравјето на мигрант, или со мигрантот

се постапува особено понижувачки или сурово, или се спречува тој да ги користи правата што му припаѓаат според меѓународното право, сторителот ќе се казни со затвор најмалку осум години.

(4) Ако делото од ставовите 1 и 2 е сторено со малолетно лице, сторителот ќе се казни со затвор најмалку осум години.

(5) Ако делото од ставовите 1, 2, 3 и 4 на овој член го стори службено лице во вршењето на службата, ќе се казни со затвор најмалку десет години.

(6) Предметите и превозните средства употребени за извршување на делото се одземаат.

Организирање на група и поттикнување на извршување на делата

трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење на мигранти

Член 418-в

(1) Тој што организира група, банда или друго здружение за вршење на кривични дела од членовите членовите 418-а, 418-б и 418-г, ќе се казни со затвор најмалку осум години.

(2) Тој што ќе стане припадник на група, банда или друго здружение од став 1 или на друг начин ја помага групата, бандата или здружението, ќе се казни со затвор најмалку една година.

(3) Припадник на групата од став 1 кој ќе ја открие групата пред да стори кривично дело во нејзиниот состав или за неа, ќе се ослободи од казна.

(4) Тој што повикува, поттикнува или поддржува извршување на кривичните дела од членовите членовите 418-а, 418-б и 418-г, ќе се казни со затвор од една до десет години.

Трговија со малолетно лице

Член 418-г

(1) Тој што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа малолетно лице заради експлоатација по пат на проституција или други форми на секսуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, ропство, присилни бракови, присилна фертилизација, незаконито посвојување или нему сличен

однос или недопуштено пресадување делови од човеково тело, ќе се казни со затвор најмалку осум години.

(2) Тој што делото од став 1 ќе го стори со сила, сериозна закана, со доведување во заблуда или друга форма на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или состојба на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг, или со давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола на друго лице, ќе се казни со затвор најмалку десет години.

(3) Тој што користи или овозможува на друг користење на сексуални услуги или друг вид експлоатација од малолетно лице за кое знаел или бил должен да знае дека е жртва на трговија со луѓе, ќе се казни со затвор најмалку осум години.

(4) Тој што ќе одземе или уништи лична карта, пасош или друга туѓа идентификациона исправа заради вршење на делото од ставовите 1 и 2, ќе се казни со затвор најмалку четири години.

(5) Ако делото од ставовите 1, 2, 3 и 4 на овој член го стори службено лице во вршењето на службата, ќе се казни со затвор најмалку десет години.

(6) Согласноста на малолетното лице со дејствијата предвидени во став 1, не е од значење за постоењето на кривичното дело од овој член.

(7) Ако делото од став 1 го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

(8) Недвижностите искористени и предметите и превозните средства употребени за извршување на делото се одземаат.

Анекс 2:

ИНДИКАТОРИ ЗА ТРГОВИЈА СО ВОЗРАСНИ ЛИЦА СО ЦЕЛ ТРУДОВА ЕКСПЛОАТАЦИЈА¹⁴

ИНДИКАТОРИ ЗА РЕГРУТИРАЊЕ СО ИЗМАМА

Силен индикатор

Измамени во врска со природата на работата, локацијата или работодавецот

Средни индикатори

Измамени за условите на работење

Измамени за содржината или легалноста на работниот договор

Измамени во врска со семејно соединување

Измамени за домувањето и животните услови

Измамени за правната документација или добивањето на легален мигрантски статус

Измамени за условите на патување и регрутација

Измамени за платата/заработка

Измамени преку ветувања за брак или посвојување

40

Слаб индикатор

Измамени за пристапот кон можности за образование

ИНДИКАТОРИ ЗА ПРИСИЛНО РЕГРУТИРАЊЕ

Силен индикатор

Насилство над жртвите

Средни индикатори

Одземање, принуден брак, принудно посвојување или продавање на жртвата

Конфискување на документи

Должничко робство

Изолација, заточеништво или притвореност

Закана за пријавување кај властите

Закани за насилиство над жртвата

Закани за информирање на семејството, заедницата или јавноста

Насилство над семејството (закана или ефективно)

Задржување на парите

¹⁴ Извор Меѓународна Организација на Трудот http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/-ed_norm/-/-declaration/documents/publication/wcms_105884.pdf

ИНДИКАТОРИ ЗА РЕГРУТИРАЊЕ СО ЗЛОУПОТРЕБА НА РАНЛИВОСТА

Средни индикатори

Злоупотреба на тешката ситуация на семејството
Злоупотреба на илегален статус
Злоупотреба на недостиг на образование (јазик)
Злоупотреба на недостиг на информации
Контрола на експлоатирачите
Економски причини
Лажни информации за законот, пристапот на властите
Лажни информации за успешна миграција
Семејна ситуация
Лична ситуация
Психолошка и емоционална зависност
Однос со властите/правен статус

Слаби индикатори

Злоупотреба на културни/религиозни верувања
Општ контекст
Потешкотии во минатото
Потешкотии да се организира патувањето

41

ИНДИКАТОРИ ЗА ЕКСПЛОАТАЦИЈА

Силен индикатор

Предолги работни денови или часови

Средни индикатори

Лоши животни услови
Опасна работа
Мала или никаква плата
Непочитување на трудовите закони или потпишаниот договор
Непостоење на социјална заштита (договор, социјално осигурување итн.)
Многу лоши работни услови
Манипулација со плати

Слаби индикатори

Непостоење на пристап до образование

ИНДИКАТОРИ ЗА ПРИСИЛА НА МЕСТОТО НА ДЕСТИНАЦИЈА

Силни индикатори

Конфискување на документи
Должничко ропство
Изолација, заточеништво или притвореност
Насилство над жртвите

Средни индикатори

Принуда кон нелегални/криминални активности
Присилни задачи или клиенти
Принуда да се делува против своите врсници
Принуда да се лажат властите, семејството итн.
Закана за пријавување кај властите
Закана за наметнување на уште полоши работни услови
Закани за насилиство над жртвите
Под силно влијание
Насилство над семејството (закана или ефективно)
Задржување на парите

Слаб индикатор

42
Закани за информирање на семејството, заедницата или јавноста

ИНДИКАТОРИ ЗА ЗЛОУПОТРЕБА НА РАНЛИВОСТ НА МЕСТОТО НА ДЕСТИНАЦИЈА

Средни индикатори

Зависност од експлоатирачите
Потешкотија да се живее во непозната област
Економски причини
Семејна ситуација
Однос со властите/правен статус

Слаби индикатори

Потешкотии во минатото
Лична карактеристика

Дополнителни информации може да најдете на веб страната на Програмата на МОТ за борба против принудна работа (ILO Special Action Programme to combat Forced Labour (SAP-FL): www.ilo.org/forcedlabour.

DORACAK
PËR ZBULIMIN E HERSHËM TË
RASTEVE TË TREGTISË ME QENIE
NJERËZORE
për
INSPEKTORËT E PUNËS

Bashkimi Evropian

KOMISIONI NACIONAL PËR LUFTË KUNDËR TRAFIKIMIT
ME QENIE NJERËZORE DHE MIGRACIONIT ILEGAL

Organizata Ndërkombëtare për Migrim

**DORACAK PËR ZBULIMIN E HERSHËM TË
RASTEVE TË TREQTISË ME QENIE
NJERËZORE
për
INSPEKTORËT E PUNËS**

Shkup, korrik 2010

**Botues:
migracion (IOM)**

**Organizata ndërkombëtare për
Misioni në Shkup**

Përgatitur nga:

**Organizata ndërkombëtare për
migracion**

**Donçe Boshkovski
Angela Mackay
Ivona Zakoska Todorovska**

dhe

**Ministria e punës dhe politikës
sociale
Inspektorati shtetëror i punës**

**Zllate Stojanovski
Angel Stamenkovski
Dimçe Grozdanovski**

2

"Ky publikim është përgaditur me ndihmën e Bashkimit Evropian. Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi vetëm e autorëve dhe në asnjë mënyrë nuk reflekton opinionin e Bashkimit Evropian."

Përmbajtjet e këtij botimi janë përgjegjësi ekskluzivisht e autorëve dhe nuk duhet të konsiderohen si pasqyrim i qëndrimeve zyrtare të Organizatës ndërkombëtare për migracion - IOM.

Hyrje

Format bashkëkohore të punës së detyruar, përfshirë edhe tregtinë me qenie njerëzore, shpesh herë konsiderohen si çështje kriminale që janë jashtë fushëveprimit të inspektorëve të punës. Ky doracak i shpjegon arsyet pse puna e detyruar është materie relevante për inspektorët e punës, si mund të zbulohet ajo dhe si të veprohet, duke e shpjeguar gjithashtu edhe arsyen për bashkëpunim më të afërt mes inspektorëve të punës dhe aktorëve tjerë shtetërorë dhe joshtetërorë.

Puna e detyruar dhe tregtia me qenie njerëzore janë shkelje të rënda të të drejtave të njeriut dhe të punëtorit, të cilat njëherazi gjenerojnë profite të jashtëzakonshme dhe zakonisht lidhen me aktivitete tjera të paligjshme.

Përmes kryerjes së detyrës së tyre për inspektimin e vendeve të punës, në aspekt të kushteve shëndetësore dhe të sigurisë, si dhe për kontrollin e punësimeve të paligjshme, inspektorët e punës mund të luajnë rol kyç në zbulimin e rasteve të punës së detyruar dhe tregtisë me qenie njerëzore. Përmes bashkëpunimit në kohën e duhur me institucionet që e zbatojnë ligjin, ato mund të kontribuojnë në detektimin dhe ndjekjen e kriminelëve.

Puna e detyruar është problem global, me të cilin kohëve të fundit kanë filluar të ballafaqohen shumë shtete. Puna e detyruar, si rezultat i tregtisë me qenie njerëzore, është posaçërisht e dëmshme dhe dukuri tejet e përhapur, që ushqehet me shpresat dhe endrrat e miliona njerëzve - femra, meshkuj dhe fëmijë. Nevojiten përpjekje globale për luftimin e kësaj dukurie, që është antike sipas praktikës, por bashkëkohore sipas formave të cilat i merr, duke fituar fuqi nga migracioni ekonomik dhe presionet e globalizimit.

Qëllimi

Kjo broshurë ka për qëllim t'i njoftojë inspektorët e punës për temën e tregtisë me qenie njerëzore dhe punës së detyruar, përmes informimit për format më të shpeshta të eksplotimit dhe duke dhënë udhëzime për procesin e identifikimit të veprimeve dhe përcaktimit të aktiviteteve përcjellëse.

Broshura siguron informata për veprimet mashtuese dhe të dhunshme të rekrutimit, si dhe për faktorët socialë-ekonomikë që e lehtësojnë tregtinë me qenie njerëzore. Njëherazi, kjo e rrit vetëdijen e inspektorëve të punës për treguesit që flasin për ekzistimin e situatave të eksplotimit të punës dhe jep pasqyrë për rolin e inspektorëve në shkatërrimin e punës së detyruar, si dhe mbrojtjes së viktimate të tregtisë me qenie njerëzore.

Kjo broshurë e shpjegon rolin e rëndësishëm të inspektorëve të punës në fazën e zbulimit të situatave të mundshme të tregtisë me qenie njerëzore, me qëllim të eksplotimit të punës, si dhe mënyrave të zbulimit të hershëm, që mund të rezultojnë me identifikim të saktë dhe reagim gjegjës. Në përgjithësi, inspektorati i punës ka rol kyç në zbatimin dhe mbikëqyrjen e realizimit të standardeve të punës, përfshirë edhe anulimin e punës së detyruar që shfaqet si rezultat i tregtisë me qenie njerëzore në nivel ndërkombëtar, nacional ose rajonal.

Si ta përdorni këtë broshurë

4

Broshura ka për qëllim të shfrytëzohet nga inspektorët e punës si doracak për udhëzimin e punës Tuaj, gjatë identifikimit dhe shkatërrimit të tregtisë me qenie njerëzore me qëllim të eksplotimit të punës.

Këtu jepen të gjitha të dhënat e nevojshme që lidhen me:

- bazat juridike të legjislacionit nacional, që e rregullojnë rolin dhe obligimet e inspektoratit të punës, përfshirë edhe normat juridike relevante ndërkombëtare;
- përkufizimet dhe elementet e veprave penale nga fusha e veprimit të inspektorëve të punës, lidhur me tregtinë me qenie njerëzore;
- treguesit që e tregojnë ekzistimin e mundshëm të tregtisë me qenie njerëzore, me qëllim të eksplotimit të punës;¹
- mënyrën e veprimit dhe sjelljes ndaj viktimate të mundshme;
- këmbimin e praktikave dhe rekomandimeve të mira, që mund t'i aplikoni në punën tuaj të përditshme.

¹ Treguesit operativë të tregtisë me qenie njerëzore; Rezultatet e humlumtimit Delfi, të realizuar nga ONP-ja dhe Komisioni Evropian në mars 2009, që shfaqet në Aneksin 2 të broshurës

Ky doracak mund të përdoret së bashku me doracakun e Organizatës ndërkontaktore të punës (ONP-MOT): **"Puna e detyruar dhe tregtia me qenie njerëzore: Doracak për inspektorët e punës"**².

STANDARDET NDËRKOMBËTARE, LEGJISLACIONI NACIONAL DHE PROCEDURAT

- Deklarata universale e të drejtave të njeriut
 - nenet 4, 23 dhe 24
- Pakti ndërkontaktor për të drejtat qytetare dhe politike
 - nenit 8
- Pakti ndërkontaktor për të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore
 - nenet 6 dhe 7
- Konventa për të drejtat e fëmijës
 - nenit 32
- Konventa e ONP-së për punën e detyruar, 1930 (nr. 29)
- Konventa e ONP-së për inspektoratin e punës (në industri dhe tregti), 1947 (nr. 81)
- Konventa e ONP-së për heqjen e punës së detyruar, 1957 (nr. 105)
- Konventa e ONP-së për inspektoratin e punës (në bujqësi), 1969 (nr. 129)
- Protokolli fakultativ i Kombeve të Bashkuara për ndalimin, shtypjen dhe ndëshkimin e tregtisë me qenie njerëzore, veçanërisht me femra dhe fëmijë, si plotësim i Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkontaktor (2000)
- Vendimi i OSBE-së nr. 577 – Plani aksionar për luftimin e tregtisë me qenie njerëzore
- Vendimi i OSBE-së nr. 14/06 – Rritja e përpjekjeve për luftimin e tregtisë me qenie njerëzore, përfshirë edhe ekspluatimin e punës, përmes qasjes mbarëpërfshirëse dhe proaktive
- Konventa e Këshillit të Evropës për aksion kundër tregtisë me qenie njerëzore
- Nenet 166, 418-a, 418-b, 418-v dhe 418-g të Kodit penal (KP)
- Ligji për inspektimin e punës (LIP)

² ONP, *Puna e detyruar dhe tregtia me qenie njerëzore: Doracak për inspektorët e punës, Organizata ndërkontaktore e punës, Gjenevë, 2008*

- Ligji për mbikëqyrje inspektorike (LMI) – do të zbatohet prej 01.01.2011
- Ligji për marrëdhëniet e punës (LMP)
- Ligji për punësimin dhe punën e të huajve
- Ligji për siguri dhe shëndet gjatë punës
- Ligji për agjencitë e punësimit të përkohshëm
- Ligji për evidencat nga fusha e punës
- Procedurat standarde operative për veprim me viktimat e tregtisë me qenie njerëzore
- Marrëveshja e përgjithshme kolektive për ekonomi
- Marrëveshjet kolektive të degëve

Ekstraktet nga konventat relevante dhe përkufizimet penale-juridike jepen në Aneksin 1 të broshurës.

ROLI I INSPEKTORATIT TË PUNËS

6

Në aspekt të veprimit kundër punës së detyruar dhe tregtisë me qenie njerëzore, inspektorëve shpesh herë ju mungon mandati i qartë. Kjo ndodh për shkak se në shumë vende, përfshirë edhe shtetin tonë, puna e detyruar dhe tregtia me qenie njerëzore janë vepra penale, për të cilat hetimi në radhë të parë kryhet nga Ministria e punëve të brendshme. Nga ana tjetër, sistemi i inspektimit të punës nuk i përfshin edhe sektorët joformalë të punës, ku ekzistojnë tendencat e punës së detyruar, përfshirë këtu edhe shtetin tonë (në bujqësi, punët e shtëpisë, etj.).

Ekzistojnë tre funksione kyçë operative të inspektorëve të punës, që kanë rëndësi për ballafaqimin dhe për luftimin global të punës së detyruar dhe tregtisë me qenie njerëzore:

- **Sigurimi i zbatimit të përpiktë të legjisacionit nacional**

Sipas Ligjit për inspektimin e punës (LIP), roli i inspektorit është të sigurohet që punëdhënësi i zbaton ligjet dhe aktet nënligjore nga fusha e marrëdhënieve të punës, punësimit dhe mbrojtjes gjatë punës në mënyrë gjegjëse, si dhe të ushtrojë mbikëqyrje mbi zbatimin e marrëveshjes së përgjithshme kolektive, marrëveshjeve kolektive të degëve, kontratave të punës dhe akteve tjera relevante (neni 1, LIP).

Me qëllim të sigurimit të zbatimit të përpiktë, inspektorët e mbikëqyrin dhe vështrojnë nivelin e dakordimit të akteve dhe procedurave të punëdhënësve në sektorët e ndryshëm të

veprimtarisë ekonomike. Nëse punëdhënësi nuk vepron në pajtim me dispozitat ligjore, inspektori mund t'i ia tërheqë vërejtjen dhe ta udhëzon për lëshimet e bëra, me qëllim të tejkalimit të tyre në afatin e përcaktuar. Në raste më serioze, inspektori mund të ushtrojë edhe sanksione, si masë e fundit.

• **Këshillat dhe informatat**

Inspektorët e punës mund ta shfrytëzojnë diturinë dhe profesionalizmin e tyre për të ndihmuar në zgjidhjen e problemeve të punëtorëve, me të cilat njihen gjatë ushtrimit të mbikëqyrjes inspektorike ose problemeve tjera të cilat i mësojnë gjatë kontakteve me sindikatat dhe asociacionet e punëdhënësve. Inspektorët mund dhe duhet t'i këshillojnë palët dhe të realizojnë fushata informative, së bashku me këmbimin e praktikave të mira.

• **Parandalimi**

Gjatë kryerjes së mbikëqyrjes inspektorike, inspektori në radhë të parë kryen funksion parandalues. Masat inspektorike dhe sanksionet shprehen atëherë kur qëllimi i mbikëqyrjes nuk mund të arrihet përmes funksionit parandalues (neni 11, LIP).

7

Inspektorët e punës marrin masa për rritjen e vetëdijes dhe mbrojtjes së punëtorëve, përmes kontakteve të drejtpërdrejta me ta gjatë vizitave dhe përhapjes së informatave. Informimi i punëtorëve për të drejtat e tyre është strategji e rëndësishme për parandalim dhe mbrojtje nga tregtia me qenie njerëzore, për qëllim të eksplotimit të punës.

PRAKTIKA E MIRË:

Inspektorati shtetëror i punës ka publikuar dy broshura nga fusha e ingjerencave:

- **Të drejtat dhe obligimet e punëdhënësve dhe të punësuarve nga fusha e marrëdhënieve të punës**
- **Të drejtat dhe obligimet e punëdhënësve dhe të punësuarve nga fusha e sigurisë dhe shëndetit në punë**

Këto broshura informative shpërndahen tek të gjitha organizatat e punëtorëve dhe punëdhënësve, si dhe tek punëdhënësit.

REKOMANDIME:

- **Inspektorët e punës duhet të jenë proaktivë në pjesën e parandalimit të tregtisë me qenie njerëzore dhe vazhdimeshit t'i japin punëdhënësve dhe organizatave të tyre informata në formë të pamfleteve ose broshurave për të drejtat dhe obligimet e tyre, që rrjedhin nga marrëveshjet e ratifikuara ndërkontaktive dhe legjislacioni nacional.**
- **Përgatisni dhe shtypni broshura informative parandaluese, ku grapi në shënjestër përbëhet nga të punësuarit dhe të punësuarit e mundshëm. Shpërndani ato në sindikata, qendrat e punës sociale, agjencitë e punësimit dhe sektorin joqeveritar.**

ÇKA ËSHTË PUNA E DETYRUAR

8

Një prej roleve kryesore të inspektoratit të punës është identifikimi dhe veprimi në rastet e punës së detyruar, përmes zbatimit të inspektimeve në vendin e ngjarjes tek punëdhënësit dhe në vendet e punës ku punojnë punëtorët. Për këtë arsy, aspekti i parë ku nevojitet vëmendja është ekzistimi i njohjes dhe kuptimit adekuat të dukurisë së punës së detyruar dhe veçorive të saj.

Përkufizimi i punës së detyruar rrjedh nga Konventa e ONP-së për punë të detyruar nr. 29 (1930). Neni 2(1) i Konventës e definon punën e detyruar si:

Çfarëdo pune ose shërbimi që shtrëngohet nga cilido person, me kërcënrim për çfarëdo dënim, për të cilën personi nuk ka shfaqur dëshirë në bazë vullnetare.

Natyra e marrëdhënieve ndërmjet punëdhënësit dhe personit të detyruar të punojë është me rëndësi kyçë për përkufizimin e punës së detyruar. Ekzistojnë dy gjëra që duhet të merren

parasysh këtu: së pari, puna dhe shërbimi të jetet nën kërcënrim ose si dënim dhe së dyti, puna të realizohet në bazë jo-vullnetare.³

Përkufizimi përfshin kompleks rrrethanash ku personi detyrohet të punojë përkundër vullnetit të tij ose kur punëtori nuk është në mundësi të largohet nga vendi i punës, për shkak se punëdhënësi ia ndalon rrrogën për periudhë të vazhduar kohore ose kur dokumentet e tij/saj të identifikimit i ndalojen nga punëdhënësi. Është e rëndësishme të bëhet dallim mes kësaj kategorie të punëtorëve dhe atyre që duhet të mbeten në vendin e punës për shkak të arsyeve ekonomike (por që janë të lirë të largohen në çdo kohë), për shkak se nëse ekziston gjendja ku përfshihet kategoria e dytë e punëtorëve, ajo nuk do të trajtohet si gjendje e punës së detyruar.

Përveç kësaj, përkufizimi i Protokollit të Kombeve të Bashkuara për ndalimin, shtypjen dhe dënimin e tregtisë me qenie njerëzore përcaktohet në mënyrë mjaft të gjerë, në aspektin e fushëve primit të zbatimit të saj, duke e marrë parasysh që përveç eksplotatimit seksual, ajo qëllimisht e përfshin edhe eksplotatimin e punës, si një prej qëllimeve të tregtisë me qenie njerëzore.

9

Kodi i jonë penal i pranon dhe inkorporon në mënyrë adekuat standardec ndërkombëtare, përmes përfshirjes së punës së detyruar në nenin 418-a, si qëllim i eksplotatimit të tregtisë me qenie njerëzore. **Por, legjislacioni nacional nuk jep shpjegim më të detajuar, as përkufizim të punës së detyruar, kështu që përkufizimet ndërkombëtare që prezantohen këtu, aplikohen në mënyrë gjegjëse edhe në rrrethanat nationale.**

Elementet e përkufizimit të punës së detyruar

1. "Cilado punë ose shërbim" i përfshin të gjitha llojet e punës, punësimit ose veprimitarisë. Ndonëse puna ose shërbimi në shtëpi në të shumtën e rasteve nuk mbulohen nga legjislacionet e punës, edhe ajo përfshihet në këtë përkufizim.
2. "Cdo person" i përfshin jo vetëm personat e rritur, por edhe fëmijët e shtetasve vendas dhe të huaj.

³ Raporti i Raportuesit special për format bashkëkohore të skllavërisë, përfshirë edhe arsyet dhe pasojat, Gulnara Shahinian; UN Doc A/HRC/12/21, fq.9

3. "Nën kërcënrim për dënim" i trajton formave të ndryshme të detyrimit, si që janë kërcënimet, dhunën, ndalimin e dokumenteve identifikuese, kufizimin e lirisë së lëvizjes ose mos-pagesës së rrogave.

4. "Puna vullnetare" lidhet me ekzistimin e pajtueshmërisë së punëtorit për hyrje në marrëdhënie konkrete pune, si dhe ekzistimi i vullnetit të tij të lirë për revokimin e pajtueshmërisë së dhënë. Nëse punëdhënësi ose tregtar që rekruton, ka aplikuar metoda të mashtimit ose detyrimit, pajtueshmëria e humb domethënien.

ÇKA ËSHTË TREGTIA ME QENIE NJERËZORE

Tregtia me qenie njerëzore është shfrytëzimi i personave si forcë pune, përmes përdorimit të mjeteve dhe metodave joadekuate, si që është detyrimi, mashtimi ose shtrëngimi, me qëllim të eksplotimit të tyre.⁴

10 Tregtia me qenie njerëzore rezulton me shkeljen e të drejtave të njeriut dhe eksploratim të dhunshëm të viktimës, pa pajtimin e saj. Tregtarët i rekrutojnë, transportojnë dhe shfrytëzojnë viktimat e tyre me një qëllim të vetëm – **eksploatimin e vazhdueshëm të viktimate për përfitim personal dhe financiar**. Në përgjithësi, eksploratimi e përfshin eksploratimin për shkak të prostituimit ose formave tjera të eksploratimit seksual, punës së detyruar ose shërbimeve, skllavërisë ose praktikave të ngjashme me skllavërinë, punën si shërbëtor ose mënjanimin e organeve njerëzore.

Dukuria penale e përshkruar inkriminohet në mënyrë gjegjëse në Kodin penal të vendit, përmes disa veprave penale: tregtia me qenie njerëzore (neni 418-a), organizimi i grupit dhe nxitja e kryerjes së veprës së tregtisë me qenie njerëzore (neni 418-v) dhe tregtia me persona të mitur (neni 418-g).

Tregtia me qenie njerëzore mund të shfaqet përtej kufijve shtetërorë dhe brenda vendit. Viktimat mund të jenë nga rajoni,

⁴ Protokolli i Kombeve të Bashkuara për ndalimin, shtypjen dhe dënimin e tregtisë me qenie njerëzore, veçanërisht femra dhe fëmijë, si plotësim i Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkombëtar (2000), neni 3(a)

por mund të jenë edhe nga vendet e largëta ose shtetas tonë që tregtohen brenda vendit.

Mbani mend: Tregtia e brendshme me qenie njerëzore, brenda kufijve të shtetit tonë është në rritje të vazhdueshme - ajo është shumë më e vështirë për zbulim dhe dëshmim.

Rëndësia e luftës kundër tregtisë me qenie njerëzore

Tregtia me qenie njerëzore është problem global, që konsiderohet si vepër penale kundër njerëzimit. Tregtia me qenie njerëzore i shkatërron jetët e shumë meshkujve, femrave dhe fëmijëve.

Çdo vend në botë është i goditur nga krimi i tregtisë me qenie njerëzore, sfida e të gjitha shteteve (të varfra dhe të pasura) është zbulimi i kriminelëve që i eksploatojnë njerëzit e dëshpëruar, t'i ndihmojnë dhe mbrojnë viktimat e tregtisë me qenie njerëzore.

Në vendin tonë, viktimat e tregtisë me qenie njerëzore rekrutohen, transportohen dhe tranzitojnë në shtetet tjera të destinacionit, me qëllim të eksploatimit të tyre. Por, ata njëherazi eksploatohen edhe në territorin e vendit tonë.

Si persona që janë mes të parëve që dalin në terren, inspektorët e punës që kryejnë mbikëqyrje inspektorike, mund të japid kontribut të rëndësishëm në luftën kundër tregtisë me qenie njerëzore dhe kështu ta lehtësojnë ndihmën për viktimat.

Ata gjithashtu mund të ndihmojnë edhe në parandalimin dhe ndalimin e kryerjes së veprave të cekura penale, si dhe t'i ndihmojnë viktimat potenciale përmes ndalimit të viktimidit të tyre të mëtejshëm.

Për këtë arsy: Ndërmerrni veprime dhe asnjëherë mos i injoroni shenjat që tregojnë se në rastin konkret, ndoshta bëhet fjalë për tregti me qenie njerëzore.

MBANI MEND – Ju mund të jeni shansi i vetëm që e ka viktima! Shfrytëzoni ingjerencat dhe mjetet që ju jepen me ligj, për luftimin e kriminelëve!

CILAT JANË ELEMENTET E TREGTISË ME QENIE NJERËZORE PËR EKSPLOATIM PUNE

Tregtarët i **mobilizojnë** viktimat e tyre në mënyra të caktuara, **përmes mjeteve të caktuara**, me qëllim të **eksploatimit** të tyre. Të gjitha **tre fazat** duhet të janë të pranishme dhe të ndërlidhura mes vete, për të ekzistuar tregtia e qenieve njerëzore për eksploatim pune.

AKTIVITETI	DUKE I PËRDORUR	MJETET	ME QËLLIM TË	EKSPLOATIMI
<ul style="list-style-type: none">• Rekrutimi• Transportimi ose transferimi• Pranimi		<ul style="list-style-type: none">• Kërcënimi për përdorimin e forcës• Kidnapimi• Detyrimi• Mashtimi• Shtrëngimi• Keqpërdorimi i fuqisë• Keqpërdorimi i pozitës së lëndueshmërisë		<ul style="list-style-type: none">• Puna ose shërbimet e detyruara• Skllavëria ose praktikat e ngjashme me skllavëri (p.sh. shërbimi në shtëpi)• Kërkimi i lëmoshës dhe vjedhjet e vogla

Vërejtje: Disa prej viktimateve të tregtisë me qenie njerëzore mund ta japid pajtueshmërinë e tyre në fillim, por nga aspekti i legjislacionit nacional, pajtueshmëria e viktimateve të tregtisë me qenie njerëzore për qëllime të eksploatimit, nuk ka rëndësi në kryerjen e veprës penale (neni 418-a p. 5 e KP). Për këtë arsy, pajtueshmëria nuk ka asnë ndikim në masat dhe aktivitetet që ndërmerrin nga policia ose inspektorati.

JASHTË FUSHËVEPRIMIT

Një prej vështirësive për shkatërrimin e punës se detyruar, që shfaqet si rezultat i tregtisë me qenie

njerëzore, është që kjo punë më së shpeshti kryhet në sektorin joformal. Në shumë shtete, ligji përcakton që në rastet kur punëtori punon dhe jeton në vendin e njëjtë, nevojitet leja hyrëse nga pronari.

Sipas legjislativit nacional, inspektorët e punës nuk mund të ndërmarrin veprime kundër punëdhënësve të paregjistruar, gjegjësisht nuk mund të veprojnë në fushat si që është puna në shtëpi, shërbimi në shtëpi, njësitë e vogla bujqësore familjare, që realisht krijojnë situata të keqpërdorimit të mundshëm për punësim të paligjshëm dhe të paparaqitur, me qëllim të eksploatimit për punë dhe për mos-zbulim gjegjës.

MBANI MEND!

Puna e detyruar është çdo punë që kryhet nga personi, në kundërshtim me vullnetin e tij dhe nën kërcënimin për dënim.

Tregtia me qenien jerëzore është rekrutimi i dhjetë transportimi i personave, duke e përdorur forcën ose mashtrimin ose keqpërdorimin e fuqisë, me qëllim të eksploatimit të tyre për punë të detyruar ose prostitucion.

13

Një shembull i mundshëm nga praktika

Përmes shpalljes për punë sezonale, shtetasi shqiptar rekrutohet nga agjencia për punësim të përkohshëm në vendin e tij dhe vjen në vendin tonë me transport të organizuar. Agjencia e vendit të tij e keqpërdor gjendjen e vështirë të familjes së punëtorit dhe e shfrytëzon mosdijen e tij për ligjet tona të fushës së punës, e shfrytëzon gjendjen e tij të vështirë gjatë rekrutimit dhe që në fillim ia arkëton të hollat për transportin dhe shërbimin e rekrutimit. Pasi që të arrijë, migranti kuhton që është mashtruar për përmbytjen e kontratës së punës dhe kushtet e punës. Punëtori detyrohet të punojë në gjendje të izolimit shoqëror, kurse lëvizja e

tij kufizohet vetëm në afërsinë e ngushtë, ku kontaktet e vetme mbahen me punëtorët tjerë dhe me pronarin. Pronari ia sekuestron dokumentet e identifikimit, me arsyetim që do t'i ruan në vend të sigurtë dhe punëtori vazhdimesht kërcënohet që do t'i raportohet organeve kompetente nëse nuk i përbahet punës. Migranti ndonjëherë punon deri më 14 orë në ditë, ku rroga mund të jetë edhe 50% më e ulët se rroga e premtuar nga agjencia që e ka rekrutuar.

Përfundimi: Ndonëse migranti shqiptar ka hyrë lehtë në vendin tonë, me dokumente të rregullta dhe leje pune, në rastin konkret ekzistojnë tregues të mjaftueshmë që tregojnë se ai është viktimë e tregtisë me qenie njerëzore !

SEKTORËT E KONOMIKË DHE KATEGORITË E LËNDUESHME

14

Sektorët e rrezikshëm ekonomikë:

- ndërtimtaria
- bujqësia, gjedhtaria dhe puna në fushë
- prerja e drunjve
- shërbimet e pastrimit dhe mirëmbajtjes
- industria e tekstilit
- restorantet, hoteleria dhe turizmi.

Sipas legjislacionit nacional, ju jeni të obliguar ta ushtroni mbikëqyrjen inspektorike të paktën një herë në vit, në të gjitha sektorët e përcaktuar me ligj (neni 13 LIP). Në qoftë se është e mundur, strukturoni planin e punës që mundëson vizita më të shpeshta në sektorët e lartcekur ekonomik të rrezikshëm.

Sektorët e rrezikshëm të ekonomisë joformale, ku Inspektorati nuk ka qasje

- punët shtëpiake/të amvisërisë
- kërkimi i organizuar i lëmoshës (fushë e veprimit të Qendrave për punë sociale).

Ndonëse nuk është pjesë e fushëveprimit dhe ingjerencave tuaja, nëse merrni informata ose nëse gjatë kryerjes së mbikëqyrjes inspektorike dyshoni që dikush është viktimë potenciale e tregtisë me qenie njerëzore në sektorin e ekonomisë joformale, që është jashtë kontrollit tuaj dhe ku ju si inspektor i punës nuk mund të merrni masa gjegjëse, ju keni obligim t'i kontaktoni dhe informoni organet relevante (Ministrinë e punëve të brendshme dhe Qendrën për punë sociale), që më tej obligohen të marrin aksione gjegjëse dhe të koordinuara.

Kategoritë e viktimave potenciale në vendin tonë:

Duke i marrë parasysh veçoritë specifike të vendit dhe sektorët e rrezikshëm të ekonomisë, në kategorinë e grupeve të lëndueshme dhe viktimave potenciale bëjnë pjesë këto kategori të punëtorëve:

- punëtorët që i takojnë grupeve të marginalizuara dhe diskriminuara të shoqërisë, si që është bashkësia rome, gjegjësisht romët që jetojnë në mjediset rurale;
- punëtorët sezonalë – zakonisht janë anëtarët e bashkësive të shkelura dhe të varfra, ose emigrantët e paligjshëm (kryesisht nga vendet fqinje);
- femrat-punëtore në sektorët ekonomikë që i nënshtronë eksplotatimit, si që është industria e tekstilit dhe puna në shtëpi/amvisëri;
- personat e rinj mbi moshën minimale të lejuar me ligj për punë, për shkak të shkallës së lartë të papunësisë dhe varfërisë, që janë tejet të nënshtruar për pranimin e ofertave të punës, të cilat nuk i plotësojnë parakushtet minimale ligjore dhe dispozitat e ligjit për mbrojtje në punë;
- fëmijët-pjesëtarë të bashkësive të lëndueshme dhe të marginalizuara, që vijnë nga familjet e varfra dhe të paarsimuara, posaçërisht kur flitet për kërkimin e organizuar të lëmoshës;
- emigrantët pa qëndrim të rregullt në vend – kjo kategori

më së shpeshti haset në sektorin bujqësor, gjedhtari dhe punën në fushë.

Vërejtje: Praktika ka treguar që imigrantët ilegalë më së shpeshti rekrutohen si punëtorë sezonalë në vend. Kështu që, është e nevojshme të sigurohet që dispozitat e Ligjit për punësim dhe punën e të huajve (veçanërisht nenet 22-24) aplikohen në mënyrë gjegjëse në secilin rast konkret ekzistues.

SI TA IDENTIFIKONI VIKTIMËN E TREGTISË ME QENIE NJERËZORE

Ekzistojnë 3 hapa të cilat ia rekomandojmë inspektorëve të punës, për t'i identifikuar rastet dhe viktimat e tregtisë me qenie njerëzore.

Hapi 1: Identifikoni ekzistimin dhe njihuni me treguesit e zhvilluar nga ONP-ja, që lidhen me fazat e rekrutimit të viktimës, transportit dhe destinacionit.

Hapi 2: Pas shqyrtimit të listës së treguesve, vlerësoni cilat tregues mund të aplikohen në gjendjen tuaj ekzistuese dhe në mbikëqyrjen inspektorike dhe fokusoni masat përcjellëse në vlerësimin gjegjës dhe të drejtë të këtyre treguesve.

Hapi 3: Ndërmerrni të gjitha masat dhe ingjerencat e dhëna me ligj, me qëllim të marrjes të të dhënave relevante për konfirmimin e treguesve.

HAPI 1 – IDENTIFIKONI TREGUESIT

Elementi kryesor i udhëzimeve operative për inspektorët e punës për zbulimin e tregtisë me qenie njerëzore, me qëllim të punës së detyruar, janë treguesit që ndihmojnë në përcaktimin nëse gjendja e caktuar mund të identifikohet si punë e detyruar. Këta tregues janë zhvilluar nga ONP-ja, në bashkëpunim me Komisionin Evropian, duke e aplikuar të a.q. metodën Delfi,⁵

⁵ Shiko fusnotën 1

me rekomandim që të adaptohen dhe aplikohen në mënyrë adekuate, sipas rr Ethanave nacionale.⁶

Treguesit mund të grupohen në 3 kategori kryesore, varësisht nga faza në të cilën gjendjet procesi i tregtisë me qenie njerëzore. Këta tregues nuk janë kufizues dhe ndoshta nuk mund të aplikohen në secilin rast potencial të tregtisë me qenie njerëzore me qëllim të eksploatimit të punës. Treguesit e këtillë nuk janë element i punës së detyruar në të gjitha rastet, por ato duhet të kuptohen si sinjal që rasti duhet të hetohet plotësisht.

A) Treguesit gjatë rekrutimit të viktímës

- forca, shtrëngimi dhe mashtrimi – personat që e kryejnë rekrutimin mund t'i mashtrojnë viktimat duke dhënë pretime të rrejshme për punë me rroga të mira në vendet e huaja. Ata mund të aplikojnë edhe dhunë dhe shtrëngim, si që është sekuestrimi i dokumenteve dhe kërcënim i përfunduar e punëtorëve tek organet e pushtetit.
- rekrutimi vullnetar i personave që nuk supozojnë se janë viktima potenciale – të joshur nga ofertat për jetë më të mirë, shumë njerëz vullnetarisht i qasen tregtarëve që i rekrutojnë.
- mashtrimi për arranxhimin e udhëtimit dhe kushtet – para nisjes, tregtarët me qenie njerëzore kërkojnë nga viktimat ta paguajnë çmimin e udhëtimit (térësisht ose pjesërisht), në të holla të gatshme ose përmes kryerjes së shërbimeve.
- mashtrimi për kushtet dhe ligjshmërinë e punës – punësimi në sektorët ekonomikë të zgjedhur nga tregtarët me qenie njerëzore, pa të drejtë ankesë.
- keqpërdorimi i lëndueshmërisë – rekrutimi duke e keqpërdorur gjendjen e vështirë familjare ose ekonomike, veçoritë ose tiparet personale, etj.

⁶ Lista e treguesve të hartuara nga ONP-ja shfaqet dhe shpjegohet detajisht në publikimin e ardhshëm – *Puna e detyruar dhe tregtia me qenie njerëzore: Doracaku për inspektorët e punës në Zambi, ONP, 2008.*

B) Treguesit gjatë transportimit

- shfrytëzimi i mjeteve dhe metodave të ndryshme të transportit – tregtarët mund të shfrytëzojnë operatorë dhe kompani të ndryshme transportuese. Transporti mund të kryhet me avion, veturë, furgon, anije, kamion, madje edhe në këmbë.
- transporti përmes rrugëve të thjeshta dhe komplekse – koha e kaluar prej nisjes deri në arritjen në destinacionin final mund të matet në disa orë/ditë, madje edhe javë. Zakonisht, tregtar i qenieve njerëzore e zgjedh destinacionin final dhe jo viktimat.
- kushtet e këqija të udhëtimit – shkelja e kontratës paraprake nga ana e tregtarit, për shembull, nisja drejt shtetit tjeter si destinacion dhe jo në shtetin e dakorduar paraprakisht, udhëtimi në grupe tepër të mëdha dhe mënyrat dhe mjetet e pasigurta të transportit, bartja prej tregtarit tek tregtarit tjeter, keqpërdorimi fizik, shpirtëror dhe seksual, etj.

18

C) Treguesit e destinacionit – pranimi dhe caktimi i vendit të punës

Tregtarët me qenie njerëzore shpesh herë i zbulojnë metodat e tyre të dhunshme dhe eksploatuese të keqpërdorimit pas arritjes së punëtorit në vendin e destinacionit. Shembuj më të shpeshtë për eksploatim dhe keqpërdorim nga punëdhënësit janë:

- prishja e kontratës së dakorduar në fillim – punëtorët punojnë orë të gjata, rroga nuk u paguhet aspak ose jo në tërësi, nuk e marrin shumën e rrogës së dakorduar ose paguhen pa të holla dhe/ose punojnë në ndonjë sektor tjeter nga sektori i dakorduar;
- nuk kanë të drejta për pushim mjekësor dhe/ose të drejtë pushimi;
- kryejnë punë të rrezikshme;
- maltretimi fizik, shpirtëror dhe seksual;
- izolimi shoqëror dhe vendosja substandarde;
- ushqimi joadekuat.

Supozimi i rëndomë për sjelljen e tregtarit me qenie njerëzore është insistimi i tij për imponimin e lidhjes së vazhdueshme dhe të paevitueshme të dominimit mbi viktimën e tij. Mënyra më e shpeshtë për krijimin e gjendjes së këtillë është përmes detyrimit në vendin e destinacionit, që manifestohet në disa mënyra:

- sekuestrimi i dokumenteve të identifikimit;
- kërcënim i përdorëzimin e tyre tek organet e pushtetit në vendin e destinacionit;
- kërcënim i përdhunë fizike ndaj viktimës ose familjes;
- izolimi shoqëror dhe/ose mbyllja në hapësirat e punës;
- marrëdhënia e debitorit-skllavit;
- ndalimi i pagesës ose heqja e pjesës më të madhe të rrogës, për shkak të mos-respektimit të urdhërave të punëdhënësit.

Treguesit tjerë që gjithashtu duhet t'i merrni parasysh:

- A është punëtori më i ri se 18 vjeç?
- A varet punëtori nga punëdhënësi për nevojat themelore ekzistenciale, si ushqimi dhe vendosja?
- A është punëtori imigrant ose vjen nga mjedisi lokal? A është ai/ajo shtetas i vendit ose i huaj?
- A është vendi i punës në lokacion të izoluar ku nuk ka qasje të mjeteve të transportit?
- A mbahet punëtori me dhunë në këtë lokacion, për shembull, me mbikëqyrje dhe sigurim të vazhdueshëm?
- A përputhet vendi i punës së punëtorit me vendin e banimit?
- A ekzistojnë ankesa paraprake kundër punëdhënësit?
- A është rekrutuar punëtori përmes agjencisë private për punësim? A ekzistojnë lidhje të vazhdueshme mes punëtorit dhe agjentit?
- A është natyra e punës sezionale dhe e përkohshme?

VËREJTJE: Për pasqyrë të qartë të treguesve në formë të listës kontrolluese, si që është hartuar nga ONP-ja, shikoni Aneksin 2 të broshurës

MBANI MEND: Sa më i madh që është numri i treguesve, aq më e quartë është që rasti duhet të hetohet më tej si rast i tregtisë me qenie njerëzore!

HAPI II. VLERËSONI TREGUESIT

Varësisht nga lënda konkrete dhe rrethanat specifike, vlerësoni cilët prej treguesve të ofruar mund të aplikohen në gjendjen konkrete.

Vëmendjen tuaj të mëtejshme dhe masat e mbikëqyrjes inspektorike fokusoni vetëm tek këta indikatorë, zhvilloni strategji gjegjëse për inspektimin e rastit konkret.

VEPRIMI – Shikoni faqen ??? ku gjendet lista e plotë e treguesve e hartuar nga ONP-ja.

20 Për secilën viktimë potenciale vlerësohet secili dimension prej gjashtë dimensioneve të dhëna, në mënyrë të ndarë dhe të pavarur prej tjerave. Për të pasur vlerësim pozitiv për ekzistimin e mundshëm të tregtisë me qenie njerëzore, secili dimension duhet të përbajë minimum:

- Dy tregues të fuqishëm, ose
- Një tregues të fuqishëm dhe një tregues të mesëm ose të dobët, ose
- Tre tregues mesatarë, ose
- Dy tregues mesatarë dhe një tregues të dobët.

MBANI MEND – Treguesit e cekur në këtë hap janë vetëm tregues. Ato nuk janë dëshmi e mjaftueshme që në rastin konkret është kryer vepra penale e tregtisë me qenie njerëzore. Vëzhgimi dhe vlerësimi i treguesit është vetëm pika fillestare për hetimin e mëtejshëm të rastit.

HAPI III. MBLIDHNI TË DHËNAT PËR KONFIRMIMIN E TREGUESVE

Vërtetimi i treguesve mund të bëhet në disa mënyra, duke i

marrë parasysh veçoritë e rastit. Ky hap mund t'i përfshirë kontrolllet specifike dhe masat dhe teknikat hetimore.

- **Faza e identifikimit – Sigurohuni që i keni identifikuar punëtorët gjatë kryerjes së kontrollit:**

Për ta realizuar inspektimin në mënyrë të suksesshme dhe për t'i identifikuar viktimat e mundshme të tregtisë me qenie njerëzore, si dhe për t'i parandaluar shkeljet e mëtejshme të të drejtave, një prej hapave të parë që duhet t'i ndërmerr inspektori i punës është identifikimi i të gjithë personave të pranishëm në vendin e punës.

Duhet të bëni:

- Inspektori i punës është i autorizuar ta kontrollojë identitetin e punëtorëve dhe personave tjerë të gjetur në vendin e punës në momentin e inspektimit (neni 24 LMI);
- Gjatë kryerjes së kontrollit inspektorik, inspektori është i autorizuar të kërkojë dokumente të identifikimit personal (letërnjoftimi, pasaporta dhe të ngashme) nga personat e gjetur në vendin e punës së punëdhënësit, të cilët janë të obliguar t'ia tregojnë inspektorit dokumentet e kërkuara (neni 11 LIP).

- **Intervistat dhe mbikëqyrja direkte – Bisedoni me punëtorët:**

Inspektori i punës, sipas legjislacionit nacional, ka autorizim ta intervistojë punëdhënësin, punëtorët dhe çdo person tjetër, intervista e të cilit mund të shfrytëzohet si dëshmi në procedurat e mëtejshme të mbikëqyrjes inspektorike.

Duhet të bëni:

- Merrni deklarata nga punëtorët, sigurohuni që gjatë bisedave të mos ndihen të rezikuar ose nën kërcënim ose mbikëqyrje nga punëdhënësi (neni 11, LIP);
- Realizoni intervista të besueshme, nëse është e nevojshme, për t'i marrë të dhënat e besueshme. Në pjesën më të madhe të rasteve të punës së detyruar, punëtorët janë vazhdimiisht të frikuar dhe frikohen të flasin lirshëm;

- Nëse keni marrë informatë paraprake për rast të pretenduar të tregtisë me qenie njerëzore, gjatë kontrollit inspektorik, shfrytëzoni metodat e vëzhgimit direkt për ta vlerësuar gjendjen konkrete, me qëllim të verifikimit të informatave të mara paraprakisht;
- Nëse është e nevojshme, kérkoni ndihmën e organizit kompetent shtetëror, si për shembull nga MPB-ja (neni 11 LIP).

- **Verifikimi i dokumenteve:**

Sipas legjislacionit nacional dhe konventave ndërkontaktuale, inspektorët janë kompetentë për të kérkuar nga punëdhënësi qasje dhe të kontrollojnë çdo libër, regjistër, dokument ose informatë në formë elektronike, për ta kontrolluar pajtueshmërinë e tyre me dispozitat juridike.

Duhet të bëni:

- Mblidhni të dhënat dhe informatat e nevojshme përmes kontrollimit të librave afaristë, regjistrave, kontratave dhe akteve tjera të punëdhënësit (neni 11 LIP);
 - Kontrolloni aktet e përgjithshme dhe të posaçme, fajlat dhe dokumentet, kérkoni nga punëdhënësi t'i dorëzojë kopjet e nevojshme të dokumenteve dhe kérkoni dokumentet e shkruara në gjuhën e huaj të dorëzohen në gjuhë maqedonase, të përkthyera nga përkthyesi i autorizuar gjyqësor (neni 24 (1)1 LMI);
 - Sigurohuni që punëdhënësi i mban në mënyrë adekuate të gjitha dokumentet dhe evidencat nga fusha e punës (Neni 2 i Ligjit për evidencat nga fusha e punës);
 - Përqendrohuni në ekzistimin dhe përbajtjen e kontratës për punë dhe nëse kontrata ka dispozita të dëmshme, si që është puna për kthimin e borxheve ose ndonjë mënyrë tjetër e ndalimit të largimit të punëtorit nga vendi i punës;
 - Nëse punëtorët janë shtetas të huaj, sigurohuni që kontrata dhe leja e punës janë në pajtim me Ligjin për punësimin dhe punën e të huajve.
- **Zbatimi i përpiktë i obligimit për publikimin e shpalljeve – parandalimi i tregtisë me qenie njerëzore**

Sipas dokumenteve të ratifikuara ndërkontaktuale, punëdhënësit

obligohen t'i publikojnë dokumentet në vendet adekuate, si për shembull aktet interne, orarin e punës ose informatat e sigurisë për mbrojtjen e punëtorit.

Duhet të bëni:

- Në pajtim me konventat e ONP-së, inspektorët mund të kryejnë çfarëdo kontrolli, testimi ose hulumtimi për të cilin mendojnë se është i nevojshëm për tu siguruar që dispozitat juridike respektohen në tërësi. Veçanërisht kanë të drejtë të publikimit të përpiktë të shpalljeve, që është e obligueshme sipas dispozitave juridike (Konventa ONP nr. 29, nen 12 (1-c(iii)))
- Preferohet që inspektorët e punës të sigurohen që shpalljet e publikuara janë në gjuhë të thjeshtë, të lexueshme dhe kuptueshme për grupin në shënjestër ose në gjuhë të huaj, tek punëdhënësit që e shfrytëzojnë punën e migrantëve nga vendet e huaja.

● *Inspektimi i materialeve dhe substancave të shfrytëzuara – mbledhja e dëshmive materiale*

Ndonëse qëllimi filletar është sigurimi i mbrojtjes për shëndetin dhe sigurinë e punëtorëve, në disa raste edhe për familjet e tyre, duhet të merret parasysh fakti që viktimat e mundshme të tregtisë me qenie njerëzore shpesh herë punojnë në kushte ekstreme të këqija dhe të rrezikshme.

Duhet të bëni:

- Inspektori i punës është i autorizuar të hyjë dhe t'i kontrollojë të gjitha lokacionet e punës dhe vendet e punës së punëdhënësit, t'i kontrollojë të gjitha pjesët e procesit teknologjik-prodhues, si dhe të mjeteve të punës (neni 11 LIP);
- Inspektori është i autorizuar të merr ekzemplarë pa kompensim për testime ose kontolle të mëtejshme, në rastet e caktuara me ligj ose akt tjeter; (neni 24(1)7 LMI); nëse është e nevojshme, mund të merr ekzemplarë të materialeve dhe substancave për analizën e tyre dhe për këtë e informon punëdhënësin ose përfaqësuesin e tij (Konventa ONP nr. 12 (1-c(iv)))
- Inspektori mund të sigurojë audio-dëshmi dhe dëshmi vizuale që mund të shfrytëzohen në rrjedhën e mëtejshme të kontrollit inspektorik ose gjatë aktiviteteve të mëtejshme. (neni 24 (1) 9 LMI);

- Gjatë inspektimit, inspektori mund t'i sekuestron dokumentet dhe gjérat përkohësisht, të cilat mund të shërbejnë si dëshmi në procedurën gjegjëse (neni 52 (1) LMI).

Burimet tjera të informatave që mund të jenë të dobishme për inspektorët e punës:

- informatat e sindikatave
- të dhënat nga Drejtoria për të hyra publike
- të dhënat nga qendrat për punë sociale
- informatat e policisë kufitare
- raportet e mediave (emisionet televizive, artikujt ne gazeta)
- bazat e të dhënave të organizatave ndërkombëtare (Interpol, IOM)
- internet-vëzhgimi i ofertave të dyshimta dhe të pabesueshme për punë
- mbikëqyrja e shpalljeve për punë në mediat e shtypura, veçanërisht ato për mundësitë e punës dhe mësimit në vendet tejoqeanike

24

MBANI MEND: Inspektori i punës duhet t'i sigurojë dëshmitë e nevojshme, që do t'i ndihmojnë më tej për kualifikimin adekuat të veprës, sjelljen e vendimit të drejtë dhe rekomandimit të procedurës juridike, nëse kjo është e nevojshme.

Neni 12 LIP

Inspektori mund ta sekuestron përkohësisht dokumentacionin e punëdhënësit, që është i nevojshëm për sigurimin e dëshmive dhe përcaktimin e gjendjes faktike në fushën ku kryhet mbikëqyrja.

AKTIVITETET E MËTEJSHME

- Inspektori është i obliguar të hartojë procesverbal për kontrollin e realizuar inspektorik, me të dhënat për punëdhënësin, gjendjen faktike dhe sanksionet e shqiptuara (neni 14 LIP)
- Inspektori merr vendim nëse konstaton që punëdhënësi i ka shkelur dispozitat, zbatimi i të cilave është nën

mbikëqyrje (neni 17 LIP). Me këtë vendim, inspektori mund ta ndalojë punën e punëdhënësit tërësisht ose në ndonjë pjesë dhe t'i vulosë ato (neni 18 LIP).

Nëse dyshoni në **rast të tregtisë me qenie njerëzore:**

- Informoni eprorët tuaj dhe stacionin policor që ka kompetenca territoriale, që më tej e informojnë Njësinë e MPB-së për luftimin e tregtisë me qenie njerëzore dhe trafikim migrantësh. Nëse ekzistojnë tregues të fuqishëm dhe të qartë që i vërtetojnë dyshimet tuaja që ekziston tregti me qenie njerëzore, kontaktojeni direkt Njësinë për luftimin e tregtisë me qenie njerëzore dhe trafikim migrantësh:

telefon: 02 314 21 48

celular: 070 332 341 (i kapshëm ditën/natën)

Mbani mend: Jeta e punëtorit mund të rrezikohet pas vizitës tuaj në lokacionin e punëdhënësит. Ju mund ta shpëtoni jetën e tyre me veprim të vendosur dhe me kohë.

25

- Kur vendosni për aktivitetet tuaja të mëtejshme, mos harroni që inspektorët kanë gamë të gjerë të sanksioneve administrative, si gjobat me të holla dhe/ose ndalimet e përkohshme për punë deri në mënjanimin e parregullsive të konstatuara. Megjithatë, keni parasysh që puna e detyruar dhe tregtia me qenie njerëzore janë vepra penale që zakonisht ngritin procedurë penale.
- Në rastet kur shkelja e konstatuar është vepër penale që nuk është në fushën e dispozitave të fushës së punës, në pajtim me nenin 20 të LIP, inspektori obligohet t'i informojë dhe të bashkëpunojë me organet e ndjekjes, që janë kompetente për parashtrimin e kërkesës për procedurën gjegjëse penale.

KODI PENAL ËSHTË MJETI MË I RËNDËSISHËM PËR BALLAFAQIM DHE DËNIM TË TREGTARËVE!

Pasi që t'i siguroni të gjitha dëshmitë e nevojshme dhe kur të keni numër të mjaftueshëm të treguesve pozitive që flasin për ekzistimin e veprës penale të tregtisë me qenie njerëzore, menjëherë informoni organet e ndjekjes dhe koordinoni veprimet me këto organe, që janë kompetente për parashtrimin e paraqitjes gjegjëse penale.

MBANI MEND: Viktima ka pësuar shkelje të rënda të të drejtave të njeriut dhe meriton kompensim dhe satisfaksion përmes inicimit dhe realizimit të procedurës gjegjëse penale-juridike, ku dorasit dhe bashkëpunëtorët e tyre do të identifikohen dhe marrin dënimin adekuat.

Procedurat kundërvajtëse shpesh herë kanë sukses afatshkurtër, ku në afat të gjatë i jepin sinjal të qartë tregtarëve të qenieve njerëzore që duhet të ndryshojnë *modus operandi* e tyre dhe të sigurohen që veprimet dhe aktivitetet e tyre janë më pak të dukshme dhe më të vështira për zbulim.

26

SI T'I QASENI VIKTIMËS POTENCIALE TË TREGTISË ME QENIE NJERËZORE GJATË MBIKËQYRJES INSPEKTORIKE

Inspektorët duhet të dinë që marrëdhënia mes viktimës potenciale dhe dorasëve mund të jetë e komplikuar dhe shpesh herë kundërthënëse. Zakonisht, viktima do të vazhdojë të frikohet edhe më tej nga tregtarët me qenie njerëzore, por viktimat e mashtruara mund edhe të zhvillojnë marrëdhënie të lojalitetit ndaj tregtarëve të tyre, madje edhe t'i mbrojnë ata nga organet kompetente.

Kuri qasen ose intervistojnë punëtorët që janë viktima potenciale, tregtarët me qenie njerëzore mund të jenë të vetëdijshëm përrrezikun e mundshëm nga hakmarrja e punëdhënësve, prej të cilës mund të pësojnë punëtorët pas largimit të inspektorëve të

punës. Viktimat e tregtisë me qenie njerëzore me siguri janë të traumatizuara dhe nën kërcënime dhe shantazhe të fuqishme nga tregtarët me qenie njerëzore. Më së shpeshti, ata ju shohin me mosbesim dhe nuk do të jenë çdoherë të disponuar të bisedojnë me ju ose ta tregojnë të vërtetën.

Gjatë intervistimit të punëtorëve (viktimate potenciale), tentoni ta vendoni veten në pozitën e viktimitës dhe veproni në mënyrën e cekur në vijim:

- Evitonи marrëdhënien e stereotipit ndaj viktimitës
- Parashtroni pyetje të hapura-mbyllura (që fillojnë me "çka", "ku", "kur" etj)
- Privatësia e punëtorëve duhet të respektohet dhe secila informatë e fituar prej tyre duhet të procesohet me konfidencialitet
- Bëni vlerësim fillestar për llojin e ndihmës që duhet t'i jepet viktimate potenciale (ndihma mjekësore, psikologjike ose juridike) me qëllim të kontaktimit të organeve kompetente shtetërore dhe mekanizmave referues
- Keni kujdes kur kërkonit viktimi "të pastër" – duke i marrë parasysh veçoritë e rastit konkret dhe mungesën e ekspertizës adekuate, ndoshta nuk do të jeni në mundësi ta identifikoni drejtë punëtorin e caktuar si viktimi potenciale të tregtisë me qenie njerëzore. Me rëndësi është që të kërkonit tregues objektivë të detyrimit ose mashtimit që mund të shfrytëzohen në procedurën kundër punëdhënësve.

27

MBANI MEND:

Viktimat e tregtisë me qenie njerëzore nuk duhet të trajtohen si kriminelë, por si viktima të veprës penale. Nëse ju afrohet ndonjë person pa përvojë, ata bëhen edhe më të lëndueshëm dhe i nënshtrohen viktimizimit të dytë.

Edhe në rastet e migrantëve të paligjshëm, që janë dakorduar të udhëtojnë me të gjitha informatat për rrugëtimin, mund të ndodh që lehtë të mashtrohen ose detyrohen për eksplotatim, me çka bëhen viktima të tregtisë me qenie njerëzore.

Askujt mos ju qasni si kriminel, por si viktimë!

MOS HARRONI:

Garantojeni besueshmërinë e punëtorit që e ka parashtruar kërkesën, për shkak se ai/ajo është viktimë e mundshme

Sipas legjislacionit vendas, inspektori është i obliguar t'i ruajë si sekret zyrtar të gjitha të dhënat e mësuara gjatë mbikëqyrjes, veçanërisht informatat e lidhura me të dhënat personale të punëtorit që e ka parashtruar paraqitjen si dhe të dhënat për realizimin e mbikëqyrjes dhe bazimin e saj mbi paraqitjen e parashtruar (neni 15 LIP).

AGJENCITË PRIVATE PËR PUNËSIM DHE LIDHJA E TYRE ME EKSPLOATIMIN E PUNËS

Agjencitë private për punësim të përkohshëm dhe shërbimet e tyre pranohen plotësisht nga ONP-ja dhe shtetet e saj anëtare, si aktor legjitim në tregun e punës, që shpesh herë ofrojnë shërbime më efikase të punësimit, janë më fleksibile dhe punojnë me shpenzime më të ulëta se agjencitë shtetërore të punësimit.⁷.

28

Por, inspektorët duhet të jenë të vetëdijshëm që këto agjenci të punësimit shpesh herë janë nyja kritike e procedurës së punësimit, kurse rrallë kryejnë edhe keqpërdorime që rezultojnë me tregti të qenieve njerëzore, me qëllim të punës së detyruar.

Një problem i posaçëm që lidhet me keqpërdorimet e mundshme nga ana e agjencive për punësim, janë edhe shpalljet e punës në mediat e shtypura ose të publikuara në internet. Ekzistojnë shumë shpallje të këtilla në vendet e origjinës dhe të destinacionit, duke tërhequr shumë punëtorë potencialë, përmes dhënies së premtimeve të rrejshme.

Gjithashtu, duhet ta keni parasysh që rekrutimi ndihmohet përmes kanaleve dhe rrjetave të paligjshme, që nuk janë të regjistruara formalisht-juridikisht si agjenci private të punësimit. Për realizimin e punësimit, këto rrjeta shpesh herë mbulohen si

⁷ ONP, Doracaku për agjencitë private të punësimit - Rregullativat, mbikëqyrja dhe aplikimi, Gjenevë

Iloje tjera të agjencive, për shembull si agjenci turistike, agjenci vallëzimi dhe për zavitje ose agjenci për ndërmjetësim dhe lidhje martesore.

Në kuptimin vendas, këto agjenci mund të adaptohen shumë lehtë dhe të funksionojnë në mjedis që veçohet me mangësi sociale dhe administrative, që kontribuojnë për varférinë e vazhdueshme të ekonomisë, nivitet të lartë të papunësisë dhe shkallës më të ulët të sundimit të ligjit, që nga ana tjetër i shkakton edhe parakushtet për:

- mosrespektimin e të drejtave të njeriut dhe të drejtave të punëtorit,
- mungesën e informatave për imigrim, veçanërisht për mundësinë e punës jashtë vendit dhe kushteve të punës në vendet tjera,
- mungesën e veglave dhe mekanizmave gjegjës për marrjen e aksioneve në kohën e duhur për shkatërrimin e rrjeteve të rekrutimit të rrejshëm.

VËREJTJE: Nevojitet hulumtim më i thellë në pjesën e agjencive private të punësimit nga ana e agjencive relevante shtetërore, veçanërisht për mënyrën e tyre të punës, punën e ligjshme, profesionalitetit, bashkëpunimin me institucionet, transparencën ndaj organeve shtetërore, gatishmërinë për këmbimin e informatave relevante dhe lidhjeve të mundshme me strukturat e tregtisë me qenie njerëzore.

Inspektorët e punës mund të japid kontribut të rëndësishëm drejt përgjigjet institucionale, përmes vizitave të herëpashershme dhe të paparalajmëruara të agjencive të këtilla të punësimit dhe rekrutimit.

MBANI MEND:

Hetoni aktivitetet dhe veprimet e agjencive për punësim, që publikojnë oferta të dyshimta dhe jobindëse për punë në mediat e vendit, që refuzojnë të intervistohen dhe ata që menaxhojnë skema për fitim të shpejtë të të hollave.

PUNA NË AMVISËRI DHE NJËSITË E PAREGJISTRUARA BUJQËSORE SI SFIDË

Numri i madh i personave që punojnë në sektorin joformal shkakton brengë serioze tek trupat relevante ndërkombe të mbikëqyrjes.⁸ Puna joformale dhe e paregjistruar në vendin tonë më së shpesh kryhet brenda shtëpive dhe amvisërive private si **puna në amvisëri/shtëpi** ose në kuadër të **njësive të vogla bujqësore familjare**.

Vizitat e inspektorëve, që kërkojnë qasje në amvisëri janë në kundërshtim të plotë me parimet e privatësisë dhe jetës familjare dhe të paprekshmërisë së shtëpisë. Izolimi i shumë punëtorëve që punojnë në kushte shtëpiake, mosha relative e re e tyre, mungesa e arsimit dhe vetëdijes juridike e shkakton nënshtrimin e tyre ndaj tregtisë me qenie njerëzore për qëllime të punës së detyruar. Përveç punës në amvisëri, një sektor tjetër joformal është edhe puna bujqësore, që më së shpeshti ka karakter sezonal dhe përfshinë punëtorë-migrantë. Për shembull, disa prej rasteve më të dukshme të punës së detyruar në Evropë përfshijnë imigrantë sezonalë që punojnë në sektorin e bujqësisë, me çka ky fenomen i është nënshtruar dukurisë së tregtisë me qenie njerëzore.

30

Ndonësse rregullativat tona pozitive-juridike nuk lejojnë që inspektimi ta përfshin edhe sektorin joformal, disa rekomandime të ONP-së e parashohin respektimin e privatësisë, që edhe pse është e rëndësishme, megjithatë nuk rezulton me ndalim të plotë për mbikëqyrje inspektorike. Pajtueshmëria e punëdhënësít ose pronarit të një amvisërie ose leja e siguruar paraprakisht nga organet gjyqësore e garantojnë respektimin e parimit të privatësisë, me çka është krijuar baraspesha mes kësaj të drejte dhe të drejtave të marrëdhënieve të punës.⁹

Konventa e ONP-së për inspektim të punës në bujqësi (nr 129) është ratifikuar nga vendi i jonë në vitin 1991 dhe i mundëson inspeksionit të punës "të hyjë lirisht dhe pa paralajmërim paraprak, në çdo kohë të ditës ose natë në çdo vend pune që i

⁸ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cesr/docs/E.C.12.MKD.CO.1.pdf>, para. 15

⁹ Puna dinjitoze e punëtorëve në kushte shtëpiake, Konferenca e ONP-së, sesioni 99, 2010, Raporti IV(1), pasus 249

*nënshتروhet kontrollit të inspeksionit*¹⁰. Më tej, kjo kualifikohet me dispozitën që ia lejon inspektorëve të punës të hyjnë në shtëpi private vetëm me pajtim të punëdhënësit/pronarit ose me leje të posaçme të lëshuar nga organi gjegjës dhe kompetent.

Shembuj pozitiv nga shtetet tjera - Uruguai

ONP e jep shembullin e Uruguait si pozitiv, në pjesën e inspektiveve në amvisëri/punës në shtëpi. Kushtetuta e Uruguait, ngjashëm si edhe Kushtetuta e jonë, e garanton pacënueshmérinë e shtëpisë dhe familjes, duke ndaluar inspekte pa aprovim me shkrim nga organet gjyqësore. Me qëllim të zbatimit të obligimeve të ndërmarra nga konventat e ratifikuara të ONP-së, Uruguai ka miratuar ligj të posaçëm me të cilin Ministria e punës dhe politikës sociale dhe shërbimet e tij janë kompetentë për inspekteve në shtëpi, aty ku ekziston dyshim i bazuar për shkeljen e dispozitave nga fusha e punës dhe mbrojtjes sociale ose veprave penale të lidhura me punën e detyruar. Në kuadër të këtij ligji, inspektorati i punës ka formuar trup të posaçëm kompetent për kryerjen e mbikëqyrjes, ekskluzivisht në fushën e punës në amvisëri/shtëpi. Ky seksion duhet të koordinohet vazhdimesht dhe të këmbejë informata me organet kompetente gjyqësore, me qëllim që në çdo rast konkret të përcaktojnë kritere objektive, që do të janë bazë për realizimin e inspektimit. Vetëm në këtë rast, gjyqi mund të jep leje gjegjëse për hyrje të shërbimeve inspektuese në shtëpi. (*Përbledhje nga Puna dinjitoze për punëtorët në kushte shtëpiake, Konferenca e ONP-së, sesioni 99, 2010, Raporti IV(1), pasus 251*).

31

BASHKËPUNIMI ME INSTITUCIONET DHE ORGANIZATAT TJERA

Gjendja momentale – Mungesa e koordinimit ndërinstitucional

Vizitat inspektuese të inspektorëve të punës ruhen me shkrim

¹⁰ Konventa e ONP-së për inspektimin e punës (në bujqësi), 1969, nen 16 para. 1(a)

dhe arkivohen në zyrat gjegjëse rajonale. Të dhënët nuk këmbehen çdoherë mes zyrave të ndryshme. Aktualisht nuk ekziston regjistri në Ministrinë e punës dhe politikës sociale. Institutet tjera publike, si që është Regjistri qendror i personave juridikë, Drejtoria për të hyra publike, Agjencia e punësimit, Enti shtetëror për statistikë, Fondi për sigurim shëndetësor dhe Fondi për sigurim pensional dhe invalidor kanë sistem kompjuterik dhe baza gjegjëse të të dhënave. Duhet të keni parasysh që inspektorët e punës nuk kanë çdoherë qasje tek të dhënët që përbahen në këto regjistra.¹¹

Prapëserapë, në praktikë ndodh që shumë agjencji shtetërore i klasifikojnë të dhënët e fushës së tregtisë me qenie njerëzore si të dhëna konfidenciale, që do të thotë se nuk i këmbejnë me të tjerët. Agjencitë tjera shtetërore refuzojnë t'i publikojnë të dhënët, për shkak se baza e tyre nuk është e plotë dhe mbetet edhe më tej e varfër. Më tej, organet shtetërore shpesh herë i ikin këmbimit të informatave me OJQ-të e specializuara, për shkak se i konsiderojnë ato si aktorë joformalë të procesit. Në mënyrë të ngashme, edhe OJQ-të kanë qëndrim refuzues për këmbimin e të dhënave, për shkaqe tjera (p.sh. për mbrojtjen e identitetit të personave të tregtuar, të cilëve ju ndihmojnë).

Rekomandim: Aksioni i koordinuar me agjencitë relevante shtetërore dhe sektorin joqeveritar

Me qëllim të luftës së suksesshme kundër tregtisë me qenie njerëzore, këmbimi i informatave brenda dhe mes vendeve ka rëndësi qenësore. Në pajtim me standartet ndërkombëtare dhe praktikat më të mira, por edhe sipas legjislacionit nacional, gjatë kryerjes së mbikëqyrjes inspektorike, inspektori i punës i kryen veprimet në kuadër të ingjerencave të tij dhe ka të drejtë t'i qaset të gjitha agjencive shtetërore që mbledhin të dhëna ose mbajnë regjistra dhe të kërkojnë prej tyre t'ia dorëzojnë informatën e kërkuar. Organi i administratës shtetërore është i obliguar të veprojë sipas kërkësës së këtillë dhe të bashkëpunojë me inspektoratin (neni 35 LMI).

Në kuadër të procedurës inspektuese, inspektori mund të kërkojë mendim dhe bashkëpunim nga institutet tjera profesionale, nëse

¹¹ http://www.ilo.org/labadmin/info/lang--en/WCMS_114938/index.htm; informatë nga korriku 2009

kjo është e nevojshme për vlerësim të saktë dhe përcaktim të gjendjes faktike (neni 36 LMI).

Sigurohuni që ekziston linjë e qartë ku përfundon puna e juaj dhe ku fillon puna e policisë dhe organeve tjera. Mos i tejkaloni kufijtë e ingjerencave tuaja, aftësisë dhe përvojës profesionale, për shkak se kjo mund të jetë kundër-produktive dhe ta rrezikojë jetën e viktimës potenciale.

Krijimi i bashkëpunimit nuk është detyrë e lehtë –
Bashkëpunimi me partnerët që janë të ri për inspektorët e punës duhet të ndërtohet, mirëmbahet dhe përforcohet për një periudhë të caktuar kohore, me qëllim të zhvillimit të marrëdhënieς me besim të ndërsjellë.

Prej shtatorit 2005, në kuadër të Ministrisë së punës dhe politikës sociale ekziston Mekanizmi nacional për udhëzimin e viktimateve të tregtisë me qenie njerëzore. Ky mekanizëm është kornizë e bashkëpunimit mes aktorëve dhe organeve më relevante shtetërore, ku gjithsesi përfshihet edhe Inspektorati i punës, përmes të cilit plotësohen obligimet për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut të viktimës së tregtisë së genieve njerëzore, me qëllim të ekspluatimit për punës dhe ku koordinohen përpjekjet përmes krijimit të partneriteteve strategjike me organet tjera shtetërore dhe shoqërinë civile.

Koordinimi mes Inspektoriatit për punë dhe institucioneve dhe organizatave tjera

Masat e koordinuara dhe qarkullimi i informatave

Inspektorati shtetëror i tregut
Enti statistikor
Drejtoria e të hyrave publike
Regjistri qendror
Policia kufitare
Komisioni nacional për luftimin e tregtisë me qenie njerëzore
Organizatat ndërkombëtare

Aksionet e përbashkëta të koordinuara ose ndihma nga

Inspektorati shtetëror i tregut
MPB – Seksionin për krim të organizuar -
Njësia për luftimin e tregtisë me qenie njerëzore
dhe trafikim të migrantëve
MPB – Sektori për të huaj

Udhëzimi dhe ndihma e viktimes për mbikëqyrjes inspektorike

Mekanizmi nacional për udhëzim
Qendrat për punë sociale
OJQ-të e specializuara

Takimet e rregullta koordinative me

MPB – Seksionin për krim të organizuar
Prokurorinë publike – Seksionin për luftimin e krimit të organizuar Gjyqësorin

Veprimet parandaluese, në bashkëpunim me

Sindikatat
Organizatat e punëdhënësve
Agjencitë e punësimit
Qendrat për punë sociale
OJQ-të e specializuara

Aneksi 1

Konventa e ONP-së për punë të detyruar, 1930 (nr. 29)¹²

Neni 2

Puna e detyruar ose cilado punë ose shërbim tjetër, është ajo që shtrëngohet nga cilido person nën kërcénim për çfarëdo dënim, për të cilën personi nuk është paraqitur në bazë vullnetare.

Konventa e ONP-së për anulimin e punës së detyruar, 1957 (nr. 105)¹³

Neni 1

Çdo shtet anëtar i ONP-së që e ka ratifikuar këtë Konventë, merr obligim për parandalimin dhe shtypjen e përdorimit të cilësdo formë të punës së detyruar:

- si mjet i shtrëngimit politik ose arsimit ose si dënim për vështrimet e shprehura politike ose vështrimet që janë në kundërshtim me sistemin e krijuar politik, ekonomik ose shoqëror
- si metodë të mobilizimit dhe shfrytëzimit të punës me qëllim të zhvillimit ekonomik
- si mjet për disiplinimin e punëtorëve
- si dënim për pjesëmarrje në grevë
- si mjet për diskriminim racor, social, etnik ose fetar

Protokolli fakultativ i Kombeve të Bashkuara për ndalimin, shtypjen dhe dënimin e tregtarëve me qenie njerëzore, veçanërisht femra dhe fëmijë, si plotësim i Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkombëtar (2000) - Protokolli i Palermos

Neni 3

- (a) Me tregti të qenieve njerëzore nënkuftohet rekrutimi, transporti, bartja, dhënia e strehimit ose pranimi i personave, përmes shfrytëzimit të kërcënimeve ose forcës ose përmes llojeve tjera të detyrimit ose përmes grabitjes, mashtimit, lajthitjes, keqpërdorimit të fuqisë ose pozitës së lëndueshmërisë

¹² <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C029>

¹³ <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C105>

ose përmes dhënies ose pranimit të mjeteve financiare ose dobisë tjetër, me qëllim të marrjes së pajtimit nga personi që kontrollon ndonjë person tjetër, për qëllimet e eksplotimit të tij ose saj. Nacioni eksploratim, në masë më të vogël, përfshin eksploratim për prostituimin e personave tjerë ose formave tjera të eksploratimit seksual, punës së detyruar ose dhënies së shërbimeve, skllavërisë ose formave tjera të skllavërisë, varësisë ose mënjanimit të organeve.

(b) Pajtueshmëria e viktimës së tregtisë së qenieve njerëzore për eksploratimet e qëllimeve të cekura në paragrafi (a) të këtij neni nuk ka rëndësi për ekzistimin e veprës, nëse është shfrytëzuar ndonjë mjet që përcaktohet me paragrin (a) të këtij neni.

Nga Kodi penal i vendit tonë

Shkelja e të drejtës nga marrëdhënia e punës Neni 166

(1) Ai që me vetëdije nuk i përbahet ligjit, rregullativës tjetër ose marrëveshjes kolektive për krijimin ose ndalimin e marrëdhënie së punës, për rrogat ose kompensimet e rrogave, orarin e punës, pushimin ose mungesën nga puna, mbrojtjen e fëmijëve, të rinjeve dhe invalidëve ose për ndalimin e punës jashtë orarit ose gjatë natës dhe në këtë mënyrë e shkelin, marrin ose kufizojnë të drejtën që i takon punëtorit, do të dënohet me dënim në të holla ose me burg deri në një vjet.

(2) Nëse vepra e këtij neni kryhet nga personi juridik, do të dënohet me gjobë.

Tregtia me qenie njerëzore Neni 418-a

(1) Ai që me forcë, kërcënim serioz sjell në lajthitje ose me forma tjera të shtrëngimit, grabitjes, mashtrimit, me keqpërdorimin e pozitës së tij ose gjendjes së shtatzënisi, pafuqisë ose paaftësisë fizike ose mendore të ndonjë personi tjetër, ose me dhënien ose marrjen e të hollave dhe përfitimeve tjera me qëllim të marrjes së pajtueshmërisë së personit të cilin e kontrollon ose personit tjetër, rekruton, transporton, bart, blen, shet, strehon ose pranon persona me qëllim të eksploratimit përmes prostitucionit ose formave tjera të eksploratimit seksual, pornografisë, punës së detyruar ose të shërbbyeshme, skllavërisë, martesave të dhunshme, fertilitzimit të dhunshëm, adoptimit të

paligjshëm ose marrëdhënieve të ngjashme ose transferimit të palejueshëm të pjesëve të trupit të njeriut, do të dënohet me të paktën katër vite burg.

(2) Ai që sekuestron ose shkatërron letërnjoftim, pasaportë ose dokument tjetër identifikimi të personit tjetër, me qëllim të kryerjes së veprës së paragrafit (1) të këtij nenit, do të dënohet me të paktën katër vite burg.

(3) Ai që shfrytëzon ose ia mundëson ndonjë personi tjetër shfrytëzimin e shërbimeve seksuale ose ndonjë lloj tjetër eksploatimi nga personi për të cilin e ka ditur ose ka qenë i obliguar të dijë që është viktimi e tregtisë me qenie njerëzore, do të dënohet me burg prej gjashtë muajsh deri në pesë vite.

(4) Nëse vepra e paragrafit (1), (2) dhe (3) e këtij nenit kryhet nga personi zyrtar gjatë kryerjes së detyrës, do të dënohet me të paktën tetë vite burg.

(5) Pajtueshmëria e viktimit së tregtisë me qenie njerëzore me qëllim të eksploatimit, që parashihet me paragrin 1, nuk ka rëndësi për ekzistimin e veprës penale të paragrafit 1.

(6) Nëse vepra e paragrin 1 kryhet nga personi juridik, do të dënohet me gjobë.

(7) Sekuestrohen patundshmëritë e shfrytëzuara dhe gjërat dhe mjetet e transportit që janë përdorur për kryerjen e veprës.

Trafikimi i migrantëve

Neni 418-b

(1) Ai që me force ose kërcënim serioz për sulm ndaj jetës ose trupit, me grabitje, mashtrim, për arsyen shfrytëzimi, duke e keqpërdorur pozitën zyrtare ose duke e shfrytëzuar pafuqinë e tjetrit, bart emigrantë në mënyrë të paligjshme përtej kufirit shtetëror, si dhe ai që prodhon, furnizon ose posedon dokument të rrejshëm udhëtimi për këtë qëllim, do të dënohet me të paktën katër vite burg.

(2) Ai që rekruton, transporton, bart, blen, shet, strehon ose pranon migrantë, do të dënohet me burg prej një deri në pesë vite.

(3) Në qoftë se gjatë kryerjes së veprave të paragrafit 1 dhe 2 është rrezikuarjeta ose shëndeti i migrantit ose migrantit është trajtuar në mënyrë tejet poshtëruese ose të ashpër ose është penguar shfrytëzimi i të drejtave që i takojnë migrantit sipas të drejtës ndërkombëtare – dorasi do të dënohet me të paktën tetë vite burg.

(4) Në qoftë se vepra e paragrafit 1 dhe 2 është kryer ndaj personit të mitur, dorasi do të dënohet me të paktën tetë vite burg.

(5) Në qoftë se vepra e paragrafit (1), (2), (3) и (4) e këtij neni kryhet nga personi zyrtar gjatë kryerjes së detyrës, do të dënohet me të paktën dhjetë vite burg.

(6) Sekuestrohen gjërat dhe mjetet e transportit që janë përdorur për kryerjen e veprës.

Organizimi i grupit dhe nxitja e kryerjes së veprave të tregtisë

me qenie njerëzore, tregtisë me persona të mitur dhe trafikim migrantësh

Neni 418-v

(1) Ai që organizon grupe, bandë ose shoqërim tjetër për kryerjen e veprave penale të neneve 418-a, 418-b dhe 418-g, do të dënohet me të paktën tetë vite burg.

(2) Ai që anëtarësohet në grup, bandë ose shoqërim tjetër të paragrafit 1 ose në mënyrë tjetër e ndihmon grupin, bandën ose shoqërimin, do të dënohet me të paktën një vit burg.

(3) Pjesëtari i grupit të paragrafit 1 që do ta zbulojë grupin para se të kryejë vepër penale në përbërje të saj ose për të, do të lirohet nga dënimimi.

(4) Ai që bën thirrje, nxit ose përkrahë kryerje të veprave penale të neneve 418-a, 418-b dhe 418-g, do të dënohet me një deri në dhjetë vite burg.

Tregtia me persona të mitur

Neni 418-g

(8) Ai që rekruton, transporton, bart, blen, shet, strehon ose pranon persona me qëllim të eksploatimit përmes prostitucionit ose formave tjera të eksploatimit seksual, pornografisë, punës së detyruar ose të shërbyeshme, sklavërisë, martesave të dhunshme, fertilizimit të dhunshëm, adoptimit të paligjshëm ose marrëdhënieve të ngjashme ose transferimit të palejueshëm të pjesëve të trupit të njeriut, do të dënohet me të paktën tetë vite burg.

(2) Ai që e kryen veprën e paragrafit 1 me force, kërcënim serioz, shkaktim të lajthitjes ose formës tjetër të shtrëngimit, me grabitje, mashtrim, me keqpërdorimin e pozitës së tij ose gjendjes së shtatzënisë, pafuqisë ose paaftësisë fizike ose mendore të ndonjë personi tjetër ose me dhënien ose marrjen

e të hollave dhe përfitimeve tjera me qëllim të marrjes së pajtueshmërisë së personit të cilin e kontrollon ose personit tjetër do të dënohet me të paktën dhjetë vite burg.

(3) Ai që shfrytëzon ose ia mundëson ndonjë personi tjetër shfrytëzimin e shërbimeve seksuale ose ndonjë lloj tjetër eksploatimi nga personi për të cilin e ka ditur ose ka qenë i obliguar të dijë që është viktimi e tregtisë me qenie njerëzore, do të dënohet me të paktën tetë vite burg.

(4) Ai që do të sekuestron ose shkatërron letërnjoftim, pasaportë ose dokument tjetër identifikimi të personit tjetër, me qëllim të kryerjes së veprës së paragrafit 1 dhe 2 të këtij neni, do të dënohet me të paktën katër vite burg.

(5) Nëse vepra e paragrafit (1), (2) dhe (3) e këtij neni kryhet nga personi zyrtar gjatë kryerjes së detyrës, do të dënohet me të paktën dhjetë vite burg.

(6) Pajtueshmëria e viktimit së tregtisë qenie njerëzore me qëllim të eksploatimit, që parashihet me paragrin 1, nuk ka rëndësi për ekzistimin e veprës penale të paragrafit 1.

(7) Nëse vepra e paragrafit 1 kryhet nga personi juridik, do të dënohet me gjobë.

(8) Sekuestrohen patundshmëritë e shfrytëzuara dhe gjérat dhe mjetet e transportit që janë përdorur për kryerjen e veprës.

Aneksi 2:

TREGUESIT E TREGTISË ME PERSONA TË RRITUR ME QËLLIM TË EKSPLOATIMIT TË PUNËS¹⁴

TREGUESIT PËR REKRUTIM ME MASHTRIM

Tregues i fuqishëm

Mashtrimi për natyrën e punës, lokacionin ose punëdhënësin

Tregues mesatarë

Mashtrimi për kushtet e punës

Mashtrimi për kontratën ose ligjshmërinë e kontratës së punës

Mashtrimi për bashkimin familjar

Mashtrimi për banimin dhe kushtet e jetës

Mashtrimi për dokumentacionin juridik ose marrjen e statusit ligjor të migrantit

Mashtrimi për kushtet e punës dhe rekrutimin

Mashtrimi për rrogën/fitimin

40 Mashtrimi përmes pretimeve për martesë/adoptim

Tregues i dobët

Mashtrimi me qasjen e mundësive për arsim

TREGUESIT PËR REKRUTIM TË DHUNSHËM

Tregues i fuqishëm

Dhuna mbi viktimat

Tregues mesatarë

Marrja, martesa e dhunshme, adoptimi i detyruar ose shitja e viktimës

Konfiskimi i dokumenteve

Skllavëria për shkak të borxhit

Izolimi, mbajtja peng ose në paraburgim

Kërcënimi për paraqitje tek organet kompetente

Kërcënimi për dhunë mbi viktimën

Kërcënimet për informimin e familjes, bashkësisë ose opinionit publik

Dhuna mbi familjen (kërcënim ose efektive)

Ndalimi i të hollave

¹⁴ Burimi: Organizata ndërkombëtare e punës (ONP) http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/-ed_norm/-/-declaration/documents/publication/wcms_105884.pdf

TREGUESIT PËR REKRUTIM PËRMES KEQPËRDORIMIT TË LËNDUESHMËRISË

Tregues mesatarë

Keqpërdorimi i gjendjes së vështirë familjare
Keqpërdorimi i statusit të paligjshëm
Keqpërdorimi i mungesës së arsimit (gjuhës)
Keqpërdorimi i mungesës së informatave
Kontrolli i eksploatauesve
Arsyet ekonomike
Informatat e rrejshme për ligjin, qasjen tek organet
Informatat e rrejshme për migrim të suksesshëm
Gjendja familjare
Gjendja personale
Varësia psikologjike dhe emocionale
Marrëdhënia me organet kompetente/statusi juridik

Tregues të dobët

Keqpërdorimi i besimeve kulturore/fetare
Konteksti i përgjithshëm
Vështirësitet në të kaluarën
Vështirësitet për organizimin e udhëtimit

41

TREGUESIT PËR EKSPLOATIM

Tregues i fugishëm

Ditët ose orët e gjata të punës

Tregues mesatarë

Kushtet e këqija jetësore
Puna e rrezikshme
Rroga e vogël ose puna pa rrogë
Mosrespektimi i ligjeve të punës ose kontratës së nënshkruar
Mosekzistimi i mbrojtjes sociale (kontrata, sigurimi social, etj.)
Kushtet shumë të këqija të punës
Manipulimi i rrogave

Tregues i dobët

Mosekzistimi i qasjes në arsim

TREGUESIT PËR SHTRËNGIM NË VENDIN E DESTINIMIT

Tregues të fugishëm

Konfiskimi i dokumenteve
Skllavëria për shkak të borxhit

Izolimi, mbajtja peng ose në paraburgim
Dhuna mbi viktimat

Tregues mesatarë

Shtrëngimi për aktivitetet të paligjshme/kriminale
Shtrëngimi për detyra ose klientë të caktuar
Shtrëngimi për të vepruar kundër bashkëmoshatarëve
Shtrëngimi për t'i mashtruar organet kompetente, familjen, etj. Kërcënimi për paraqitje tek organet kompetente
Kërcënimi për imponimin e kushteve edhe më të këqija të punës Kërcënimi për dhunë mbi viktimen
Ndikimi i tepërt
Dhuna mbi familjen (kërcënim ose efektive)
Ndalimi i të hollave

Tregues i dobët

Kërcënimet për informimin e familjes, bashkësisë ose opinionit publik

TREGUESIT PËR KEQPËRDORIM TË LËNDUESHMËRISË NË VENDIN E DESTINIMIT

42

Tregues mesatarë

Varësia nga eksploatuesit
Vështirësia e të jetuarit në vend të panjohur
Arsyet ekonomike
Gjendja familjare
Marrëdhënia me organet kompetente/statusi juridik

Tregues të dobët

Vështirësitë në të kaluarën
Veçoria personale

Informata plotësuese mund të gjeni në ueb-faqen e Programit të ONP-së për luftimin e punës së detyruar (ILO Special Action Programme to combat Forced Labour (SAP-FL):
www.ilo.org/forcedlabour